

Yleinen Maantiede

Kansankouluja ja ensimmäistä opetusta varten

kirjoittanut

E. E. Erslev.

A. C. Modeen'in mukailuksesta

suomentanut

B. F. S.

Wiipuri,

Clouberg ja Kumpp. kustannuksella.

Meinen Maantiede

Kansankouluja ja ensimmäistä opetusta warten

kirjoittanut

G. d. Erslev.

„Non multa sed multum“.

A. E. Moberg'in mukailuksesta

suomentanut

B. F. S.

Wiipuri, 1871.

Clouberg ja Kumpp. kustannuksella.

Wiipurissa,

H. A. Billiacus'en kirjapainossa, 1871.

Muistutuksia:

Tässä kirjassa ovat kaikki korkeudet luetut pariisinjaloisia; semmoinen on lähes kymmenettä-osaa pitempi Suomen jalkaa.

Penintulma on, missä ei muuta selvästi sanota, maantieteellinen, joka on noin 7 wirstaa pitkä.

Asteiden merkinä on °.

Viimeksi on mainittava eri kirjainlajien osoittaman mitä eri lukumäärien ajalla on luettava, niin että latinaisella prantillä painettu kuuluu korkeampaan luokkaan eli awarampaan lukumäärään.

J o h d a n t o.

Kaikki, minkä Jumala on luonut, kutsutaan kokonaisuudessaan *maailmaksi*. Helposti ymmärretään, että mahdottoman suuri mahtaa maailma olla, kun ajattelee miten äärettömän kaukana taivaan-kappaleet ovat toisistaan ilman avaruudessa (aurinko, kierto- ja pyrstötähtineen ja vielä kiintotähdet). *Maa* näyttää meistä kyllä isolta, vaan verrattuna maailman avaruuteen se ei ole suurempi kuin pisara verrattuna mereen.

Maa on *pyöreä* kuin omena tahi muu pallonmuotoinen kappale, ja kuvataan sentään paraiten *karttapolloon*; erinäisiä maan osia kuvataan *karttoihin*. *Kartassa* on *pohjainen* ylinnä ja *etelä* alinna, *länsi* vasemmalla puolella ja *itä* oikealla.

Silmistämme näyttää *siltä* kuin aurinko liikkuisi, koska näemme sen nousevan idästä ja laskevan länteen. Mutta *todenperäisesti* aurinko kuitenkin pysyy liikkumatonna kun sitä vastoin *maa* pyörii ympärinsä.

Maalla on, niinkuin vierevällä pallolla, *kahtalainen liikunto*. Se kulkee *auringon* ympäri ja tarvitsee tähän kiertoonsa 365 vuorokautta ja likimmiten 6 tuntia. Tämmöistä aikakautta sanotaan *vuodeksi*, ja tämän liikunnan kautta syntyy eri vuoden-ajat (kevät, suvi, syksy ja talvi). *Maa* pyörii samalla *itse ympärinsä* ja tämän se tekee 24 tunnissa eli yhdessä vuorokaudessa. Tästä liikunnosta tulee *päivän* ja *yön* vaihetus.

Se viiva, jonka ympäri *maa* pyörii, kutsutaan *maan akseliksi*. Akselin äärimmäisiä päitä sanotaan *navoiksi*, nimittäin pohjoisnavaksi ja etelänavaksi.

Hyvin tärkeätä on, esim. merimatkalaisille, tietää määrätä jonkun paikan asemaa. On sentähden tar-

peellista, että tämä asema on niin merkitty karttapallossa tahi kartassa, että sen mukaan voi laskea missä paikka löytyy itse maan päällä. Tätä varten vedetään karttaan viivoja kahteen suuntaan.

Yhtä kaukana kummastakin navasta **ajatellaan** sentähden pyöröviiva vedetyksi ympäri maan, sitä kutsutaan *tasaajaksi* eli *päiväntasaajaksi* ja se jakaa maan kahteen yhtä suureen osaan, *pohjaiseen* ja *eteläiseen pallonpuoliskoon*. Tasaajan ja napojen välillä ajatellaan vedetyksi paljon muita pyöröviivoja tasaajan suuntaan; näitä sanotaan *leveyspiireiksi*. Niistä on tärkeimmät *kravun* ja *kauriin kääntymäpiirit*, joista edellinen on 350 peninkulmaa tasaajasta pohjaan päin ja jälkimäinen saman verran etelään päin, — edelleen *pohjainen* ja *eteläinen napapiiri*, joista pohjainen käypi 350 peninkulmaa pohjaisnavasta ja eteläinen 350 peninkulmaa etelänavasta.

Vielä ajatellaan vedetyksi *muita* piirejä toisesta navasta toiseen tasaajaan poikki. Näitä kutsutaan *puolipäivän-piireiksi*, syystä että kaikissa paikoissa samalla puolipäivänpiirillä päivä aina on samalla aikaa puolessa. Puolipäivän-piirejä voi tietysti vetää niin monta kuin tahtoo.

Koko maan ympäryys on tasaajan kohdalta mitaten 5,400 peninkulmaa. Kartassa on tasaaja jaettu puolipäivän-piirien kautta 360 osaan eli *asteeseen*.

Se puolipäivän-piiri, joka vedetään Ferro-nimisen saaren poikki, otetaan ensimmäiseksi ja siitä luetaan toiset itään ja länteen päin. Maa tulee tällä tavoin jaetuksi *itäiseen* ja *läntiseen pallonpuoliskoon*. Merikansat pitävät kuitenkin sitä puolipäivän-piiriä ensimmäisenä, joka kulkee poikki Greenwich'in (griinitsj'in) kaupungin Englannissa.

Karttapallossa tahi kartassa ovat siis *leveyspiirit* ja *puolipäivän-piirit* merkityt, ja niiden avulla voipi tarkkaan määrätä missä itsekukin paikka on kartassa. Sen mukaan lasketaan lukua missä se löytyy itse maan päällä.

Maat ja meret.

Kolme neljättä osaa maan pintaa on suolaisella vedellä (merellä) peitetty, ja ainoastaan yksi neljännes on niin korkealla, että se on kuivana maana.

Maa on useammissa suuremmissa ja pienemmissä osissa, joiden kaikkien ympäri meri käypi. Suurimmat näistä osista kutsutaan mannermaiksi.

Pienempää maata, jonka ympärillä kaikin puolin on wettä, sanotaan saareksi. Semmoista maankappaletta, jolla on kolmella puolella wettä, sanotaan niemimaaksi, ja soukempaa niemimaata niemekkeeksi (niemekki eli nokaksi). Soukkaa maankaistaa, joka on kahden suuremman maan välissä, sanotaan taipaleeksi eli kannakseksi.

Mannermaita on 3.

1. Vanha mantere löytyy itäisellä pallonpuoliskolla. Se jaetaan 3 maan-osaan: Eurooppa, Asia ja Afrikka. Eurooppa on Asian kanssa pitkän matkan yhdessä, mutta Afrikka on Asian kanssa yhdessä kaitaisella Sués'in kannaksella.

2. Uusi mantere eli Amerikka löytyy läntisellä pallonpuoliskolla. Sitä sanotaan Uudeksi mantereeksi, koska sen löysi vasta vuonna 1492 mainio merentulkija Kolumbus. Amerikka on neljäs maan-osa ja jakaupi kahteen osaan: Pohjois-Amerikka ja Etelä-Amerikka, joita yhdistää Keski-Amerikka. Keski-Amerikan kapeinta osaa sanotaan Panaman-taipaleeksi.

3. Austraalian mantere eli Uusi Hollanti löytyy itäisellä pallonpuoliskolla ja on mannermaista pienin. Sen itäpuolella olewa iso saari-joukko yhdessä tämän mannermaan kanssa on wiidentenä maan-osana eli Austraaliana.

Eurooppa, Asia ja Pohjois-Amerikka ulottuvat kauas pohjaiseen; Afrikka, Etelä-Amerikka ja Austraalia ulottuvat etelään päin.

Meri on yhtenäinen wesi, josta ei mitään osa ole ihan erillänsä.

Wirtaamatonta wettä, joka on merestä erillään, kutsutaan järweksi. Semmoista wettä, joka sillä tawoin tunkeupi maahan, että sillä on kolmella puolella maata, sanotaan lahdeksi (mutkaksi, wuonoksi). Raapeata wettä, joka yhdistää isompia wesiä, sanotaan salmeksi.

Meri jaetaan 5 pää-osaan, joita kutsutaan waltameriksi eli oseaneiksi.

1. Eteläinen Jäämeri on etelänawan ympärillä.

2. Iso waltameri, mhöskin Tywenekksi meriksi eli Etelämereksi kutsuttu, ulottuu idässä Amerikkaan ja lännessä Aasiaan ja Australiaan.

3. Indian meri koskee idässä Australiaan, pohjaisessa Aasiaan ja lännessä Afrikkaan.

4. Atlantin meri Euroopan ja Afrikan länsirannan ja Amerikan itärannan välissä.

5. Pohjainen Jäämeri pohjaisnawan ympärillä.

Kartasta näemme, että *Eteläinen Jäämeri* välittömästi yhtyy Isoon waltamereen, Indian ja Atlantin meriin ja ettei sitä rajoita mitkään maat. — *Pohjainen Jäämeri* yhtyy osaksi välittömästi Atlantin mereen ja osaksi Baffin-lahden kautta. Se on yhteydessä Ison waltameren kanssa Beringin salmen kautta. Pohjaisen Jäämeren maarajat ovat Eurooppa, Aasia ja Pohjois-Amerikka. — *Iso waltameri* on kaikista meristä isoin.

E u r o o p p a.

(180,000 neliöpeninfulmaa, 300 miljoonaa asukasta).

Rajat: katso kartasta.

Vaikka Eurooppa on lähinnä-pienin kaikista viidestä maa-osasta, on se muita paljon tärkeämpi. Euroopalla on nimittäin hyvin edullinen *muoto*, koska meri monessa kohdin tunkeupi maahan. Koska siinä siis ei löydy kovin avaroita ja luokse-pääsemättömiä mannermaita, voipi helposti päästä sen eri osiin. Tämä auttaa kauppaa ja kaikkea muuta keskuusliikettä. Eu-

roopalla on myöskin edullinen *asema* maan päällä, koska suurin osa on lauhkeassa vyöhykkeessä. *) Ilman laatu läpi vuoden (*ilman-ala*), joka niin suuresti vaikuttaa ihmisten ja kasvien vaurastumiseen, ei ole siis liiaksi kylmä eikä liiaksi kuuma, ei liiaksi kuiva, eikä liiaksi kostea. Euroopalla tosin ei ole tarpeeksi lämmin ilman-ala, että siinä voisi kasvaa noita mahdotoman suuria puita, jotka nähdään kuumassa vyöhykkeessä, vaan liika kuumuus toiselta puolen ei myöskään estä ihmisiä ajattelemasta ja työtä tekemästä. Tässä on muistaminen Euroopan asukasten onnen etenkin riippuvan siitä, että *Kristin usko* on levinnyt melkein kaikkiin sen maihin. Tästä seuraa myöskin että Euroopan asukkailla on suurin valistus ja sivistys koko maan päällä.

Maan maafappale Euroopassa on Itä-Eurooppa (Venäjä). Tästä ulkonee kaksi niemimaata, nimittäin Pohjois-Eurooppa (Suomi, vähäinen osa Venäjätä, Ruotsi ja Norja) ja Keski-Eurooppa. Keski-Euroopasta ulkonee etelään päin Etelä-Eurooppa, jossa on kolme niemimaata, nimittäin Pyreneitten (Espanja ja Portugali), Italian ja Turkin-Kreitan niemimaat.

Meri. Pohjais-Jäämeri tunkeuu Wienan-meren nimellä Venäjän ja Lapin niemimaan väliin. — Atlantin merestä lewiää suuri joukko lahtia: Pohjan-

*) Muist. Ilman-alan suhteen jaetaan maanpinta 5 vyöhykkeeseen, nimittäin 1 kuumaan, 2 lauhkeaan ja 2 kylmään. Kuumaa vyöhyke ulottuu molemmin puolin tasaajaa kääntymäpiireihin asti; tämän vyöhykkeen pohjaispuolella alkaa pohjainen lauhkea ja eteläpuolella eteläinen lauhkea, jotka molemmat ulottuvat napapiireihin asti. Napapiireistä ulottuvat molemmat kylmät vyöhykkeet perimmäiseen pohjaan ja etelään. — Kuumassa vyöhykkeessä on ankara kuumuus, joka melkein on samanlainen läpi vuoden, ja siellä on kaksi vuoden aikaa. Toinen on sadekausi, jolloin siellä joka päivä sataa rajusti, ja toinen on kuiva aika, jolloin ei sada ollenkaan. Lauhkeissa vyöhykkeissä synnyttää eri lämpimä tunnetut neljä vuoden aikaa. Kylmissä vyöhykkeissä taas on kaksi vuoden aikaa, nimittäin lyhyt kesä ja pitkä hyvin kylmä talvi. — Kunkin maan asemasta jossakin näistä vyöhykkeistä ei kuitenkaan voi aivan arvata sen ilman-alaa. Tästä enemmän vastedes.

meri on aukea pohjaispuolella; lounaassa yhdistää Galais'n (kaleen) salmi ja Kanaali sen taas Atlantin meren kanssa. Pohjanmerestä lähtee Skagerrak itään päin Kattegat'iin, joka Tuutinrauman (Öresund'in), Tson Bältin ja Wähän Bältin kautta on yhteydessä Itämeren kanssa. Itämerestä lähtee Pohjanlahti, Suomenlahti ja Kiianlahti. — Ranskan ja Espanjan välissä on Biskajan lahti. — Etelämpänä wiepi Gibraltarin (Gibraltarin) salmi Välimeren, joka on kaikista sijämeristä suurin. Pienempiä osia Välimerä ovat Adrian meri Italian vaiheilla ja Saarinen Kreikan meri eli Arkipelagi. Tästä wiepi Dardanellein salmi, Marmara-meri ja Konstantinopolin salmi Mustaan mereen.

Saaria. Pohjassa on Nowaja Semlia, Guippuwuoret (Spetsbergi) kaukana meressä ja Lofodin saaret; kaukana meressä on luoteessa Fär-saaret ja Islanti; lännessä on Britannian saaret (Englanti, Skottlanti ja Irlanti); Kattegatin ja Itämeren välissä on Tanskan saaret ja itse Itämeressä Olanti, Gottlanti, Ahwenenmaa, Hiidenmaa ja Saarenmaa. — Välimeressä on Korsika, Sardinia, Sicilia ja Cypri sekä useampia pikkusaaria Kreikan meressä.

Euroopan valtakunnat.

1. **Wenäjä** täyttää koko Itä-Euroopan. Sitä paitsi siihen kuuluu Suomi ja Puola.
2. **Ruotsi** ja **Norja** täyttävät Skandinawian niemimaan.
3. **Tanskaan** kuuluu pohjoispuoli Tuutinmaan niemimaata ja joukko saaria.
4. **Saksa** täyttää Keski-Euroopan keski-osat ja sisältää monta valtakuntaa. Tärkein maa on **Preussii**, joka täyttää suurimman osan Pohjois-Saksaa.
5. **Itäwalta** on Keski-Euroopan kaakkois-osassa.
6. **Sveitsi** on Keski-Euroopan etelä-osassa.
7. **Hollanti** eli **Alankomaat**,
8. **Belgia** ja

9. **Ranska** ovat lännessä.
 10. **Suuri Britannia** ja **Irlanti** ovat saarilla.
 11. **Espanja** ja 12. **Portugali** täyttävät Pyreneitten niemimaan.
 13. **Italia** täyttää Italian niemimaan.
 14. **Turkin** ja 15. **Kreikan** wallat täyttävät Turkin-Kreikan niemimaan.

Itä = Eurooppa.

1. Venäjän valtakunta.

Itä-Eurooppa on tärkein osa Venäjän valtakunnasta, johon sitä paitsi kuuluu vähempiä osia Pohjois-Euroopasta (Suomi) ja Keski-Euroopasta (Puola) sekä suuri osa Aasiasta.

Venäjän valtakunta täyttää sekä itäisen puolen Eurooppaa, että myöskin pohjaisen kolmannen osan Aasiata (*Siperia* y. m.) Se on laveutensa puolesta suurin valtakunta maan päällä ja täyttää kuudennen osan kaikesta mannermaasta eli lähes 400,000 neliöpeninkulmaa. Tämä mahdottoman suuri valtakunta on kuitenkin harvaan asuttu, ja Siperiassa, joka täyttää suurinman osan valtakuntaa, on tuskin 5 miljoonaa asukasta. Koko valtakunnassa on 80 milj. asuk. — Venäjän mahtavuudelle on perustuksen pannut Pietari Suuri ja sitä on kartuttanut vähitellen sekä hän että hänen jälkeisensä voittamalla' maita Ruotsilta, Puolalta, Turkilta ja Aasialaisilta kansoilta.

Valtakunnan eurooppalaiseen osaan kuuluu **Venäjän Keisarikunta** ja Suomen Suuriruhtinanmaa. Ensiksi mainittuun kuuluu sen ohessa alueita Aasiassa.

Venäjän Keisarikunta.

(92,000 neliöpenink. 67 milj. asuk.)

Rajat: katso kartasta.

Rajalla Aasiata vastaan kulkee kultariffaat **Uràlin** vuoret idässä ja lumipeitteinen **Kaukaso** etelässä;

Krimin vähäisellä niemimaalla Mustassa meressä kulkee Taurian vuoret. Mutta muuten on koko maa suunnattoman suuri tasanko, jota sanotaan Itä-Euroopan tasangoksi.

Poikki tämän tasangon kulkee kaksi matalaa maanselännettä. *Pohjainen* selänne kulkee Uralin keskipaikoilta Itämereen ja kutsutaan korkeimmalla kohdallaan *Waldai*-harjuksi. *Eteläpuolinen* kulkee Uralin etelä-osasta Keski-Euroopan vuoriin ja on jokseenkin leveä. — *Waldai*-harjusta juoksee kolme Venäjän pääjokea, nimittäin *Wolga*, *Dniepr* ja *Väinä-joki* (*Düna*).

Tämä tasanko on vesirikas ja siinä on suurempia jokia ja järviä kuin missäkään muussa maassa Euroopassa. Joet ovat merkittävät tasaisesta juoksesta. Ne ovat sen tähden purjehdittavat melkeinpa lähteestä suuhun. Tärkeimmät joet ovat *Newa* ja *Wolga*, joka on Euroopan joista suurin. — Etelää kohden juoksee *Kaspian* mereen *Ural* ja *Wolga* (kaupungeja: *Nisnij-Nowgorod*, *Kasán*, *Saratow* ja *Astrakhan*), *Uowan* mereen *Don*, *Musta*an mereen *Dnjepr* (kaup. *Kijew*). — Itämereen laskee *Weissel* (kaup. *Warsowa*) ja *Niemen*, joiden molempain suut ovat *Preussin*-maalla. *Niian* lahteen laskee *Väinä-joki* eli *Düna* (kaup. *Riita*), *Suomen*lahteen *Narowan* joki (kaup. *Narwa*) *Peipos-järvestä* ja *Newa* (kaup. *Pietari*) *Laatokasta*, johon laskee *Syvärin* joki *Nänis-järvestä* ja *Wolchow* (kaup. *Nowgorod*) *Ilmenjärvestä*. — *Wienan*mereen laskee *Wienan*joki eli *Dwinà* (kaup. *Arkangeli*). — *Mainituista* järivistä on *Laatokka* suurin koko Euroopassa. *Kaspian* meri, joka on *Aasian* rajalla, on suurin järvi koko maan päällä, yhtä suuri kuin *Itämeri*. Sen vesi on suolaisista.

Venäjä on suurimmaksi osaksi pohjaisessa lauhkeassa vyöhykkeessä ja sillä on kylmä *mannermaan ilman-ala*. Tällaisella ilman-alalla on sekä hyvin kova pakkaneen talvella että hyvin kova kuumuus kesällä; siellä ei ole kostea eikä siellä tuule hyvin. *Meren ilman-alalla*, päin vastoin mitä *mannermaan ilman-alalla*, ei ole kovaa pakkasta talvella eikä kuumuutta kesällä, vaan sitä vastoin kosteutta ja tuulta paljon. Venäjä on Euroopan kylmin maa ja paljon kylmempi

kuin samalla leveys-asteella olevat osat Länsi-Eurooppaa, koska se vähemmin ulottuu mereen, joka hitaasti lämpiiä ja hitaasti kylmenee. Länsi-Euroopan lauhempaan ilman-alaan on toinenkin syy, nimittäin se, että kuumassa vyöhykkeessä olevasta osasta Atlantin merta juoksee suuri merenvirta „Golfinvirta“ Länsi-Eurooppaan ja tuopi lämmintä vettä. Tämä lämmittää ilman ja lauhduttaa sillä tavoin ilman-alaa. Koska Venäjä kuitenkin ulottuu niin kauas etelään, on sen eteläisissä osissa lauhkeampi ilman-ala, vaikka talvi sielläkin on niin kylmä, että Mustan meren lahdet joka vuosi jäätyvät.

Kasvullisuus on ilman-alan mukainen. Pohjaisessa osassa, jossa kylmät tuulet estämättä pääsevät tuulemaan ylitse aukean maan, löytyy äärettömiä turverämeitä ja soita, joita sanotaan *Tundraksi* ja jotka ovat jäässä kaiken vuotta; siellä kasvaa ainoastaan vaivaisia pensaita ja sammalta. — Näiden eteläpuolella seuraa äärettömiä *metsiä* (ensin havu-puita, jotka voivat kestää kylmempää ilman-alaa ja sen jälkeen lehtipuita, niinkuin tammi ja niini) ja lihavata *peltomaata*, joka runsaasti kasvaa viljaa, pellavata ja liinaa. Maan viljarikkain osa on niinkutsuttu *väkimulta-vyöhyke*, joka käsittää koko eteläisen maanselänteen ja jolla on syvä ja väkevä ruokamulta. Täällä viljellään paljon nisua l. vehnää. — Etelämpänä löytyy äärettömiä *aromaita* s. o. tasankoja, joissa kasvaa korkeata ruohoa. — *Äärimmäisessä etelässä* sallii lauhkea ilman-ala viiniköynnöksen viljelemistä.

Tärkeimmät **elatuskeinot** ovat siis *maanviljelys* ja *karjanhoito*. Maanviljelys tuottaa ulosviedäkin asti viljaa, pellavata ja liinaa; aroilla käypi laitumella suuret laumat puolivillejä hevosia, sarviraavaita, lampaista ja kameleita. Siellä tavataan lammasta, joissa on 50,000 lammasta. — *Metsästy*s on hyvin antava ja saadaan etenkin oravia ja metsälintuja. Ei mikään maa Euroopassa ole niin rikas turkkieläimistä kuin Venäjä. — *Kalastus* on suuren arvoinen etenkin Wolgassa, Uralissa ja Kaspian meressä, jossa etenkin sampiljit ansaitsevat mainitsemista. Niistä saadaan mätiä

(kaviaaria) ja kalanliimaa. Näitä kaloja pyydetään etenkin keväällä jäiden lähdön aikana, jolloin he nousevat tiheissä parvissa Wolga- ja Uralijokea ylös. -- *Vuoriviljelystä* harjoitetaan etenkin Uralivuorissa, jotka antavat kultaa, platinaa ja etenkin rautaa. Suolaa löytyy viljavaltalta samoissa paikoissa ja arojärvisissä. Aromaissa se usein ravettuu ulos maasta niin suuressa määrässä, että maa näyttää kuin olisi lumella peitetty. — *Teollisuus* on virkeä maan keskiseutuvilla ja Venäjän suurin tehdaskaupunki on Moskova. Venäläisistä tehtaantuotteista on juhtinahka ja köysiteokset kiitetyt. — *Kauppaliikettä* menestyttää purjehdittavat joet, kanavat, rautatiet ja lukuisat markkinat. Kanavoiden kautta ovat kaikki neljä Venäjään koskevaa merta yhteydessä. Etevin vesikulku Venäjän sisäiselle kaupalle on Wolga. Wolgasta voipi kolmea kanavatietä päästä Nevaan ja Itämereen, esim. *Maarian kanavan* kautta, joka yhdistää muutamata Wolgan haaraa (Sjeksnan) erään Ääniiseen laskevan joen (Wytegran) kanssa. Muista kanavoista on merkillisin *Laatokan kanava*, joka kulkee Laatokan etelärantaa pitkin, sillä itse järvellä purjehtiminen on vaarallinen. Rautatiellä voipi nyt päästä Pietarista Mustan meren luo ja Wolgan luota länsirajalle. Tärkeimmät kauppakaupungit ovat Pietari, Riika, Odessa, Moskova ja Nisjnij-Novgorod.

Venäjällä asuu **monta eri kansaa**. Useimmat asukkaat kuuluvat *Slavilaiseen* sukukuntaan. Siihen kuuluu itse pääkansa *Venäläiset*, jotka enimmäksi osaksi asuvat maan keskitienoilla, sekä *Puolalaiset* länsi-osissa. Muista kansakunnista ovat seuraavat lukuisimmat: useampia *Suomensukuisia* kansoja pohjaisissa osissa, *Lätiläiset*, *Liettualaiset* ja *Juutalaiset* lännessä; *Tatarit* kaakossa. *Saksalaisia* löytyy etenkin Itämeren rannoilla ja etelä-osissa.

Melkein jokaista **uskontoa** löytyy Venäjällä. Yleisin uskonto on Kreikkalainen, jota Venäläiset tunnustavat. Puolalaiset ovat katholis-uskoisia, Saksalaiset ja osa Suomalaisia tunnustavat Lutherin uskoa. Tatarit ovat mahomettilaisia. — Kansan *valistus* on vielä alhaisella kannalla, niin että useimmat talonpojat eivät

osaa lukea eikä kirjoittaa. Nykyisiin aikoihin saakka ovat talonpojat olleet *orjina*, mutta Keisari Aleksander II on hävittänyt orjuuden.

Keisarin valta on rajoittamaton.

Sallituksen suhteen on Venäjä jaettu kuvernementeihin.

Maan historian suhteen jaetaan Venäjä 7 pää-osaan: Itämeren maakunnat (Inferinmaa, Wironmaa, Liiwinmaa ja Kuurinmaa), Iso-Venäjä, Wähä-Venäjä, Länsi-Venäjä, Puola, Etelä-Venäjä ja Itä-Venäjä.

Suurimmat kaupungit ovat Pietari 700,000 ja Moskowa 400,000 asukkaalla.

Itämeren maakunnissa löytyy: Pietari, Kronstadt ja Narwa Inferinmaassa, Rääveli (Tallinna) Wironmaassa, Riika ja Tartonlinna Liiwinmaassa sekä Miittawa (Mitau) Kuurinmaassa. — Saaria: Siidenmaa ja Saarenmaa (Dagö ja Osel).

Pietari, waltakunnan pääkaupunki, on Euroopan komeimpia kaupunkeja leweillä kaduilla ja suurenmoisilla rakennuksilla, niinkuin Sfin kirrko ja Talwipalatsi. Muistopatsoita: Pietari Suuren kuvaspatsoja ja Messantherin patsoja. Meren puolella on Pietarilla suojana Kronstadt'in linna, joka on saarella Suomen lahdesssä ja on Venäjän tärkein sotasatama. — Narwa on tunnettu Kaarle XII:n voitosta w. 1700. — Riika on suuri kauppa-kaupunki 100,000 asukkaalla. — Tartto on yliopistonsa kautta tunnettu.

Isossa Wenäjässä löytyy Arkangeli eli Wiena, Nowgorod, Moskowa, Nisjnij-Nowgorod ja Tula. — Saari: Nowaja Semlia.

Arkangeli on kauppa-kaupunki. — Nowgorod oli waltakunnan ensimmäinen pääkaupunki. — Moskowa on waltakunnan toinen pääkaupunki ja merkittävä monista kirkoistaan, joiden kullatut kupukatot ja tornit ovat ikäänkuin metsänä. — Nisjnij-Nowgorodissa, missä Oka laskee Wolgaan, pidetään vuosittain suuret markkinat, joihin keräytyy monta tuhatta ihmistä Euroopasta ja Aasiasta. — Tulassa on metallitehtaita.

Wähässä Wenäjässä on Rijek ja Poltawa.

Rijek oli myös aikoinaan pääkaupunkina. — Poltawa on tunnettu Kaarle XII:n tappiosta w. 1709.

Länsi-Wenäjässä on Wilno suurin kaupunki.

Puolassa on Warsowa pääkaupunki 250,000 asukkaalla.

Etelä-Wenäjässä on Mustan meren rannalla Odesja ja Sewastopoli.

Odesja on suuri kauppakaupunki 100,000 asukkaalla. — Sewastopoli on Krimin niemimaalla ja on tunnettu Turkin sodasta.

Donin tienoilla asuvat Donin kasakat.

Itä-Wenäjässä on Kasan, Saratow ja Astrakhan.

Kasan ja Saratow harjoittavat elonkauppaa. — Astrakhan harjoittaa kalastusta.

Suomen Suuriruhtinanmaa.

(6,800 neliöpenint. $1\frac{3}{4}$ milj. asuk.)

Rajat: katso kartasta.

Suomenmaan asema on 60 ja 70° välillä pohjaista leveyttä sekä 38 ja 50° välillä itäistä pituutta. Suurin pituus on 108 suom. peninkulmaa, pohjaisimmasta päästä (Tenojoen tienoilta) eteläisimpään nenenä *Hankoniemeen* (Hangöudd). Suurin leveys idästä länteen on 67 suom. penink.

Suomenmaa on täynnänjä **wuoria**, joista ei kuitenkaan yksikään ole erittäin korkea. Korkein wuorenhuippu, *Peldoiwi*, on ainoastaan 2,000 jalkaa korkea. *) Wuorise-länteet maan pohjaisessa osassa ovat 1,000 jalan korkuisia ja päällekin. Ne matalenevat 3—400 jalan korkuisiksi sekä kulkewat ympäri ja poikki sen ylämaan, joka täyttää suurimman osan maata. Tämä ylämaa alenee läntiseen rantaan päin, joka ylimalkaan on alhaista ja aavaa. Täällä on maan suurin tasanko Pohjanlahden keskisellä ranta-
maalla. Etelään päin wuoret laskeuwat jyrkkänä mereen

*) Meren pinta on niin tasainen, että sitä katsotaan saman korkuisiksi joka paikasta, ja kun puhutaan jonkin wuoren korkeudesta, tarkoitetaan sillä, miten korkealla se on meren pinnasta.

ja muodostawat suuren joukon niemiä. Etelärannan edustalla löytyy lukemattomia luotoja ja saaria. Jos kohta meri ulkopuolella kuohuu, on wesi jofseenkin tyynenä saarien sisäpuolella, niin kutsutuisja saaristoisja. Suurin saaristo on Ahwenenmaan saaristo Pohjanlahden juusja. Läntisellä rannalla on saaristoja ainoastaan siellä täällä, niinkuin Meren kurfusja Pohjanlahden kapeimmalla kohdalla.

Suomen etewintä wuoriselännettä kutsutaan Maanseljäksi. Se kulkee Norjan wuorista itään päin, ensin pitkin Norjan rajaa, sitten läpi Suomen Lapin Wenäjän rajalle. Täällä kääntyy se etelään päin ja on osaksi rajana, kunnes se käännäksä kaakkoiseen päin Wenäjän puolelle.

Maanseljästä kulkee kaksi pääselännettä poikki maan Pohjanlahteen asti: 1. Suomenselfä, joka eroittaa Pohjanmaan Karjalasta, Sawosta, Hämeestä ja Satakunnasta. 2. Salpausselkä, joka ensin kulkee läpi Karjalan ja sitten lähellä sitä rajaa, joka eroittaa Sawon, Hämeen ja Satakunnan pohjaan päin, Karjalasta, Uudesta maasta ja Warfinaisesta Suomesta etelään päin.

Kahden viimeksi mainitun selänteenä hdisteenä on neljä lyhempää selännettä, nimittäin Karjalanselkä, Sawonselkä, Hämeenselkä ja Satakunnanselkä.

Salpausseljästä kulkee lounasta kohden Pohjanselkä aina maan eteläisimpään nenaan asti, nimittäin Hankoniemeen, kaakkoa kohden Ahrapäänselkä Inkeriin.

Maanseljästä kulkee etelään päin Dunasselkä pitkin Wuonion ja Tornion jokia Pohjanlahteen asti, lounaasen päin Rainunselfä Suomenselfään asti.

Järwistä ja joista on Suomenmaa hywin rikas. Syystä sitä sentään sanotaankin „maaksi tuhatjärwiseksi“. Erittäin rikas järwistä on Suomenselfän ja Salpausseljän wälinen oja maata. Se on ikäänkuin „meri täynnä saaria“ ja on ulkomaalaisilta saanut nimen Suomen järwi-hlänkö. Täällä löytyy lukemattomia järwiä, joita salmet ja wirrat yhdistävät.

Ulamaan wedet wirtaawat jaksottain muutamille harwille lastupaikeille päin, joista sentähden maan wesirikaimmat joet lähtewät. Ulamaan wedet lastewat useampain pienempien jokien kautta. Maan epätasaisuuden ja kiwi-

perän tähden ovat vedenjuokset vuolaat ja täynnä koskia ja putouksia.

Mainittujen viiden vuoriselänteen kautta syntyy **viisi pää-vesistöä**.

1. **Pohjainen vesistö**: Snarinjärvi, joka Patsjoen kautta purkaa wettänsä, ja Tenojoki, joka on rajana Norjaa vasten. Molemmat joet lopettavat juoksunsa ulkopuolella maan rajaa, Pohjaisen Täämeren lahtiin.

2. **Luoteinen vesistö**, joka purkaa wettänsä Pohjanlahden pohjaiseen osaan: Tornionjoki, joka ynnä haaranja Muonionjoen kanssa on rajana Ruotšia vastaan (kaup. Tornio). — Kemijoki (kaup. Kemi), joka juoksee Kemijärven läpi. — Dulunjoki (kaup. Dulu) joka purkaa Dulunjärven wettä ynnä sen lisäwesiä: Syyrynsalmen wesiä ja pohjaisesta ja Sotkamon wesiä ja (kaup. Rajaani) idästä. — Wiimein suuri joukko pienempiä jokia niinkuin Lapuanjoki (kaup. Uusi Kaarlepyy eli Soensuu) ja Kyrönjoki, suurin eteläisessä Pohjanmaassa.

3. **Lounainen vesistö**, joka purkaa wettänsä Pohjanlahden etelä-osaan ja Tämereen. Tässä huomataan ensiksi pieni Pyhäjärvi (kaup. Tampere). Tähän laskee pohjaispuolelta Näsijärvi lisäwesineen: Utjärin, Pihlajaweden ja Keuruun haarat. Etelästä tulee Pyhäjärween Längelmän, Sauhon ja Wanajan haarat (kaup. Hämeenlinna). Pyhäjärwestä juoksee yhdistynyt wesi-joukko länteen päin, saapi pohjaispuolelta Kyrösjärven Kyröskosken kautta ja purkaa wiimein Kokemäenjoen kautta wettänsä Pohjanlahden etelä-osaan (kaup. Pori). — Uuranjoki laskee Tämereen (kaup. Turku).

4. **Eteläinen ja keskinen wesi-ala**, purkaawa wettänsä Suomen lahteen. — Suurin järvi on Päijänne (kaup. Szwäskylä). Tähän järween juoksee pohjaisestapäin Saarijärwen=haara, Wiitasaaren=haara, jossa on Keitele, ja Kautalammin=haara. Idästä tulee Päijänteeseen Sismän=haara, jossa on Puulawesi. Päijänteen etelä-osasta juoksee wesi kaakkoiseen päin (kaup. Seinola) ja kutsutaan Kymijokeksi. Tähän jokeen juoksee pohjaisestapäin Mäntyharjun=haara, joka myöskin purkaa Puulaweden wettä. Kymijoki jakautuu lahteen suuhaaraan, joista itä-

puolisessa on kaunis Korhikosken putous. Rajalla Venäjätä vastaan juoksee Rajajoki.

5. **Kaakkoisen weji-ala**, joka purkaa wettänsä Laatokkaan. — Tässä löytyy saarinen Saimaan järwi (kaup. Lappeenranta, Mitteli), joka saapi lukuksia lisävesiä pohjaisesta päin. Näiden yhtymäpaikoista huomataan Enonweji (kaup. Savonlinna). Tähän järween tulee pohjaisestapäin Kallaweden=haara, johon kuuluu Kallawesi (kaup. Kuopio) ja sen lisäwedet, nimittäin Siisalmen ja Niljiän=haarat. Koillisestapäin tulee Enonweteen aimollinen Pielisjärwen=haara, johon kuuluu Pielisjärwi, Pielisjoki (kaup. Joensuu), Pyhäselkä, johon Höytiäinen juoksee, ja Orivesi. Enonwedeestä juoksee weji eteläänpäin Pihlajaweteen, johon Puruwesi liittäse, ja laskeutuu Saimaaseen. Saimaasta lähtee Wuoksenjoki, joka synnyttää Imatran, joka on Euroopan isoimpia ja jaloinpia putouksia. Wuoksi purkaa wettänsä Laatokkaan kahdella suuhaaralla (kaup. Kätkäsalmi).

Ilman-ala. Suomen asema on pohjaisen lauhkean vyöhykkeen pohjaisessa osassa sekä vähemmäksi osaksi pohjaisessa kylmässä vyöhykkeessä ja on sillä jokseenkin kylmä mannermaan ilman-ala.

Etevin **elatuskeino** on *maanviljelys*, joka ei kuitenkaan tahdo oikein menestyä, koska maa ylipään on kivi- ja hiekka-perää sekä täynnä soita ja rämeitä. Maanviljelykseksi sopivimmat ovat Varsinais Suomi, Uusimaa sekä eteläpuoliset osat Hämettä, Satakuntaa ja Pohjanmaata („Isonkyrön pelto“ ja „Waasan ruis“). Yleisesti viljellään ruista, ohraa, kauraa ja potaatteja. Pellavas menestyy paraiten Keski-Hämeessä. Pohjaisimmassa osassa harjoitetaan ainoastaan vähän maanviljelystä, sillä talvi on niin pitkä ettei vilja valmistu, tahi kylmä tulee niin aikaiseen että halla viljan panee. — Hedelmäpuita löytyy ainoastaan vähemmässä määrässä ja melkein yksinään etelärantamaalla, vaan metsämarjoja löytyy viljavalta ja ensin pohjaisissa osissa maata. — Metsät täyttävät suuren osan maanpintaa ja kasvaa etenkin petäjää, kuusta ja koivua. — *Metsänhoito* antaa maan etevimmät vientitavarat, nimittäin

lankkuja, lautoja ja tervaa (Pohjanmaalta). — Lähinnä maanviljelystä on *karjanhoito* tärkeä elatuskeino. Se antaa paljon voita ulosvienniksi. Suurimman arvoinen on karjanhoito maan pohjaisissa osissa, jossa myös on hyvät laitumet ja niityt („Limingan niitty“). Paraimmat hevoset löytyy Savossa ja Karjalassa. Lapinmaan tärkein eläin on peura). — *Metsästy*s on sivuelatuskeino. Se etupäässä tarkoittaa hylkeitä ja metsälintuja. — Suuremman arvoinen on *kalastus*. Etenkin pyydetään haileja eli silakoita merestä, lohia joista ja muikkuja järvistä. — *Vuorityö* ei ole ilman arvotta. Metalleista löytyy rautaa enin ja melkein joka paikassa. Sitä saadaan etenkin järvistä ja soista maan pohjaisissa ja itäisissä osissa. Kalkkia poltetaan paljon Uudella maalla ja Varsinais-Suomessa. Tavallisin kivilaji on graniitti. — *Teollisuus* ei täytä tarvetta. Enimmät tehtaot löytyy etelä-osissa ja etevin tehdaskaupunki on Tampere. Laivanrakennusta harjoitetaan paljon ja etenkin Pohjanmaalla. Pohjanmaan etelä-osassa on talonpoikainen kansa hyvin näppärä kaikenlaisissa käsitekeissä. Turun ja Porin tienoilla valmistetaan paljon pumpulikankaita. Uudenkaupungin ja Rauman tienoilla tehdään paljon puu-astioita. — Sisäinen *kauppaliike* ei ole erittäin vilkas, vaan ulkomaankauppa ja merenkulku ovat jotenkin vilkkaat. Kaupan edesauttamiseksi on *Saimaan kanava* kaivettu, joka kulkee Suomenlahdesta (Wiipurista) Saimaasen, niin että laivat voivat päästä merestä Saimaasen ja sen lisävesiin. *Rautateitä* on rakennettu Helsingistä Hämeenlinnaan sekä Wiipuriin ja Pietariin. Etevimät kauppakaupungit ovat Wiipuri, Helsinki, Turku, Pori ja Oulu.

Asukkaat ovat suurimmaksi osaksi *Suomalaisia*, joiden sukua *Lappalaisetkin* ovat. *Ruotsalaisia* löytyy Ahvenenmaalla sekä Uudenmaan ja Pohjanmaan etelä-osissa. *Venäläisiä* ja *Saksalaisia* löytyy enin Wiipurin läänissä. *Mustalaisia* löytyy siellä täällä yli koko maan. Tiheimmin asuttu on lounainen osa maata.

Uskonto on *lutherilainen*. Venäläiset ja vähempi osa itäisissä osissa asuvista Suomalaisista tunnustavat kreikan uskoa. Oppinutta *sivistystä* varten löytyy yli-

opisto Helsingissä ja koko joukko muita kouluja. Talonpoikaisessakin kansassa on lukutaito melkein yleinen. Kansankoulu-opettajia varten löytyy seminari Jyväskylässä.

Suomi on eroittamaton osa Venäjän valtakuntaa, jonka keisari on *Suomen suuriruhtinas*. Mutta Suomella on omat lakinsa ja venäläisestä eroitettu hallitus. Kansa lähettää edusmiehiä *valtiopäiville* ja hallituksen etupäässä seisoo *Kenraalikuvernööri* ja *Keisarillinen Senaatti*. Läänejä hallitsevat *kuvernöörit*.

Suomi on monta vuosisataa ollut yhdistetty Ruotsin kanssa ja on sitte vuoden 1809 yhdistetty Venäjän kanssa.

Suomi jaetaan **hallituksen puolesta** 8 lääniin: 1. Uudenmaan, 2. Turun ja Porin, 3. Hämeenlinnan, 4. Wiipurin, 5. Mikkelin, 6. Kuopion, 7. Vaasan sekä 8. Oulun ja Kajaanin.

Lääneistä pienin, mutta tiheimmin asuttu on Uudenmaan lääni (200 neliöpen.) Suurin, mutta harvimminkin asuttu on Oulun lääni (3,000 neliöpen.)

Historiallisessa suhteessa jaetaan Suomi 9 maakuntaan: *Varsinais Suomi*, *Ahvenanmaa*, *Satakunta*, *Uusimaa*, *Häme*, *Karjala*, *Savo*, *Pohjanmaa* ja *Lapinmaa*.

Lainkäytäntöä varten löytyy *hovioikeuksia* Turussa, Waasassa ja Wiipurissa.

Uskonnon hoito on annettu Turun *arkkipiispalle* sekä Porvoon ja Kuopion *piispoille*.

Enimmät **kaupungit** ovat meren rannalla. Suurin on Helsinki 30,000, Turku 20,000, Wiipuri 12,000 sekä Tampere, Pori ja Oulu itsekufin 7,000 asukkaalla.

1. Uudenmaan lääni

pitkin Suomenlahden rantaa Hangoniemestä lännestä Rymijokeen idässä. Kaikki läänin kaupungit ovat **meren rannalla**, nimittäin Helsinki ynnä Wiaporin linna, Porwoo, Loviisa ja Tammissaari.

Helsinki, meren niemellä, on Suomen pääkaupunki ja osaksi erinomaisen hyvin rakennettu. Sillä on kaksi oivallista satamaa ja lisääntymisen suhteen suurin kauppaliike maassa. Meren puolella on kaupungilla suojana vahva Viaporin linna Sufisaarilla. — Porwoolla on iso kauppaliike. — Tammissaari on tunnettu kilohaileistaan.

2. Turun ja Porin lääni

täyttää maan lounaisen osan ja Ahvenenmaan saariston. **Mannermaalla** löytyy meren rannalla seuraavat kaupungit: Turku, Raantali, Uusikaupunki, Rauma ja Pori. **Ahvenanmaalla** löytyy Maarianhamina.

Turku on maan vanhin kaupunki ja sen tärkeimpiä kaupp- ja tehdaskaupunkeja. Kaupungin rakennuksista on vanha tuomiokirkko merkittävä. Turun joen suussa on Turun linna, vanhin maassa. — Raantali on vähäinen kaupunki, tunnettu willaneulomifistaan. — Uusikaupunki ja Rauma harjoittavat puu-astia-kauppaa. — Pori viepi ulkomaalle paljon lanckuja ja lautoja sekä harjoittaa suurta merenkulkua ja laivanrakennusta.

Kauppaloita on Salo, erään Itämeren lahden rannalla, ja Skalinen Kyrösjärven rannalla.

3. Hämeenlinnan lääni

Päijänteen länsipuolella ja samoin kuin Mikkelin ja Kuopion läänit keskimaassa. Kaupungit: Hämeenlinna ja Tampere.

Lähellä Hämeenlinnan kaupunkia on Hämeen linna eli Kruununlinna, lähinnä-vanhin maassa. — Tampere on ihanalla paikalla, jossa Näsijärvi ja Pyhäjärvi yhtyvät toisiinsa. Siellä on suuri pumpulitankaantehdas y. m. tehtaita ja on se ynnä Kuopion kanssa keskimaan suurin kaupunki.

4. Wiipurin lääni

on maan kaakkoinen osa. Suomenlahden rannalla on Wiipuri ja Hamina, Saimaan rannalla Lappeenranta, Laatokan rannalla Räkisalmi ja Sortavala.

Wiipuri on Saimaan kanavan suussa ja sillä on sentähden kaikista maan kaupungeista suurin puutavarain vienti. Kaupungissa on linnan jäännöksiä ja vallitukijia. — Haminaassa on maan sotakoulu. — Räkisalmi ja Sortavala käyvät kauppaa Pietarin kanssa.

Saaria: Suomenlahdessa Suursaari; — Laatokassa Valamon ja Kononsaaret, molemmilla vanhoja luostareita.

5. Mikkelin lääni

Päijänteen ja Oriveden välillä. Se on täynnä järviä, jotka peittävät enemmän kuin toisen puolen maanpintaa. Kaupungit ovat kaikki vähäisiä: Mikkelä, Saimaan rannalla. — Savonlinna, Enonveden ja Pihlajaveden välillä — sekä Heinola Tyrängön wirran luona.

Pihlajaveden ja Puruveden välillä on ihanalla paikalla pitkäsoikea Punkaharju.

6. Kuopion lääni

Keiteleen seuduilta läntessä Venäjän rajalle idässä. Kaupungit: Kuopio ja Joensuu.

Kuopio, kauniilla paikalla Kallaveden rannalla, 5,000 asukkaalla, on samoin kuin Turku ja Porvoo piispanistuimena. — Joensuu, Pielisjoensuussa, on vähäinen kaupunki melkoisella kauppaliikkeellä.

Kauppaloita: Warkaus, Enonveden rannalla, konepaja; — ja Sisalmi, Kuopiosta pohjaiseenpäin.

1808 vuoden sodasta ovat tunnettuja Toivala, lähellä Kuopiota, ja Sisalmissa Wirranjilta (Kolionvirta).

7. Vaasan lääni

ulottuu Pohjanlahden rannan keskiosasta Keiteleeseen ja Päijänteeseen. **Merren rannalla** on Ristiina, Kasinen, Nikolainkaupunki eli Waasa, Uusikaarlepyy eli Joensuu, Pietarisaari ja Korkola. **Sisämaassa** on Tyväskylä, Päijänteen pohjaisrannalla.

Suurin kaupunki on Waasa 4,000 asukkaalla. On howioikeuden istuin samoin kuin Turku ja Wipuri ja harjoittaa suurta kauppaa samoin kuin Ristiina. — Kasinen, vähäinen kaupunki oivallijella jätämällä, harjoittaa hällinpyyntöä. — Tyväskylässä on kansankouluopettaja-seminari.

Pohjanmaalla on monta 1808 vuoden sodasta merkillistä paikkaa, niinkuin Lapua, Luutas, Orwainen, Kewolaks (Dulun läänissä) y. m.

S. Oulun ja Rajaanin läänit

on pohjaisin kaikista lääneistä. Meren rannalla on Raahel, Oulu, Remi ja Tornio. Sisämaassa on Rajaani.

Raahella on kaikista kaupungeista suurin kauppalainasto. — Oulu wiepi kaikista kaupungeista enimminkin ulkomaille. — Muut kaupungit ovat vähäpätöisiä.

Torniossa pohjaiseen päin on Kawasaksa, johon matkustawaisia keräytyy keskiyön aurinkoa katsomaan.

Läänin pohjaisin osa, Suomen Lapinmaa, jaetaan Lappeihin.

2. Ruotsi ja Norja.

Rajat: katso kartasta.

Nämät maat täyttävät Skandinavian niemimaan, joka ulottuu Itämerestä aina Pohjais-Säämereen asti.

Meri uurttaa pitkän rantaa syväälle tunkeuvia merenlahtia eli wuonoja ja rantojen ulkopuolella on lukemattomia luotoja ja saaristoja. Suurimmat saaret ovat Lofotinsaaret Pohjais-Säämeressä Westfjord-wuonon ulkopuolella, Olanti ja Gottlanti Itämeressä. — Merkkillisimmät wuonot Norjan rannalla ovat Kristianian wuono, Trondhjemin wuono ja Westfjord.

Skandinavian niemimaa jaetaan pohjaiseen ja eteläiseen osaan; niiden välissä on laava alanko, jossa on Wenerin, Wetterin ja Mälarin järwet.

Suurten järwien pohjaispuolella olewa maa on wuorimaa. Pohjasta etelään kulkee Kölin wuorijono, joka pohjaisempaan on rajana Ruotsin ja Norjan välillä. Norjassa kulkee se lounasta kohden Doreffjeld'in ja Langeffjeld'in nimisenä ja ulottuu länsirantaan asti, jossa se jyrkkänä laskeupi Atlantin mereen. Monilukuisista niemistä mainittakoon: Nordkap, Norjan ja koko Euroopan pohjaisin paikka ja Lindesnäs, Norjan eteläisin paikka.

Vuoret ovat niin korkeat, että suuret selänteet ovat ikuisen lumen peitossa; korkeimmat vuorenhuiput ovat Langeffjeld'illä ja kohoavat 8,000 jalkaan. — Ruotsissa viettää wuorijono vähitellen Pohjanlahteen ja

suuriin järviin. Pohjaisessa Ruotsissa ovat vuoret matalat ja muodostavat aavoja vuoritasankoja, joita sanotaan *Lapeiksi*.

Koko vuorimaa on rikas järvistä ja joista. *Joet* ovat vähän purjehdittavia, sillä niissä on paljo *putouksia* ja *koskia*.

Jokia. Ruotsissa virtaa rajana olewa Tornionjoki, Daljoki ja Göta=joki (kaup. Götepori). Göta=joen kautta Wenerin järwi purkaa wettänsä ja Göta=joessa ovat nuo Trollhätan putoukset, jotka ynnä Smatran kanssa ovat suurimmat Euroopassa. — Norjan suurin joki on Glommen.

Suurten järvien **eteläpuolisessa** maassa on joita kuita vuorisia seutuja. — Eteläisin osa, Skåne, on tasanko.

Tämän niemimaan **ilman-ala** on sen pituuden vuoksi hyvin erilainen pohjais- ja etelä-osassa. Mutta ilman-ala on myös erilainen Ruotsissa kuin Norjassa. *Norja* saapi nimittäin paljon lämmintä Golfvirrasta ja sillä on meren ilman-ala. Kun lämmin merenilma äkkiä kylmenee, kohdatessaan kylmiä vuoria, niin ilman-ala on sangen kostea. Bergen'issä sataa kolme neljä vertaa enemmän kuin meillä. — *Ruotsissa*, joka on korkeilla vuorilla eroitettu Atlantin merestä, on ilman-ala enemmän mantereen ilman-alan kaltainen.

Skandinavian niemimaan **asukkaat** ovat *Ruotsalaisia* ja *Norjalaisia*, jotka ovat sukua Tanskalaisten ja Islantilaiden kanssa. Näitä kansoja kutsutaan *Skandinaaveiksi* ja heidän kielensä ovat hyvin toistensa kaltaisia. Niemimaan pohjaisissa osissa löytyy vähäinen joukko *Lappalaisia* ja *Suomalaisia*, jotka elävät kalastuksella ja peuranhoidolla.

Uskonto on lutherilainen ja *kansanvalistus* yleinen.

Ruotsin ja Norjan kuningaskunnilla on yhteinen **kuningas**. Norja on monta vuosisataa ollut yhdistetty Tanskan kanssa; vaan kun se siitä eroitettiin v. 1814, kävi se yhteyteen Ruotsin kanssa, kuitenkin niin, että se on Ruotsista omavaltainen ja että sillä on omat perustuslakinsa.

Ruotsi.

(8,000 neliöpeninf. 4 milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

Elatuskeinoista on *maanviljelys* tärkein. Maan viljavimmat osat ovat Skåne ja suurten järvien ympärillä olevat tasangot. Muissa osissa on maa hiekka- ja kiviperää. Pohjaisissa osissa on maanviljelys epävakaisella kannalla usein tapahtuvien halla-öitten tähden. — Maanviljelystä lähinnä on **vuorityö** Ruotsin tärkein elatuskeino. Keski-Ruotsin poikki kulkee metallirikas vyöhyke, joka antaa vaskea ja etenkin rautaa. Siitä seuraa että metallitavarain teollisuutta harjoitetaan suuressa määrässä.

Kauppaliikkeen helpoittamiseksi on läpi maan kaivettu vedenjuoksu. Itämerestä kulkee nimittäin *Götan kanava* Vetterin järveen ja siitä Venerin järveen, josta *Trollhätan kanava* viepi Göta-joen putouksien sivuitse. — *Rautateitä* kulkee Tukholmasta Götëporiin, Malmösen ja useampiin muihin kaupunkeihin, jopa Kristianiaankin Norjanmaalle.

Ruotsi jaetaan 3 osaan, nimittäin Sweanmaa keski-osa, Göötinmaa etelä-osa ja Norrlanti pohjais-osa. Nämä pää-osat jaetaan taas maakuntiin ja hallituksen suhteen lääneihin.

Sweanmaassa on Tukholma, Upsala, Falun ja Gefle.

Tukholma on Ruotsin pääkaupunki ja sillä on 130,000 asukasta. Kaupungilla on erinomaisen kaunis asema siinä paikassa missä Mälari purkaa wettänsä Itämereen. — Upsala, Uplannissa, yliopisto ja kuuluisa tuomiokirkko. — Falun, Taalaisissa, vasikkainwanto. — Gefle on kauppa-kaupunki.

Göötinmaassa on Norrköping, Kalmar ja Karlskrona idässä, Malmö ja Lund Skånessa sekä Götëpori luoteessa.

Norrköping, Itä-Göötinmaassa, on melkoinen tehdäskaupunki. — Kalmar, Smälannissa. Lähellä kaupunkia on linna, jossa tehtiin Kalmarin liitto w. 1397. — Karlskrona on Ruotsin sotasatama. — Malmö, Suutin-rauman äyräällä ja lähellä rautatietä, viepi ulko-

maalle Etänen eloa. — Lundissa on samoin kuin Upsalassa tuomiokirkko ja yliopisto. — Göteborgi, Länsi-Söödinmaassa, on rikas kauppa-kaupunki ja Ruotsin toinen kaupunki 50,000 asukkaalla.

Norrlannissa on meren rannalla monta pienempää kaupunkia, niinkuin Sundswall ja Umeå.

Norja.

(6,000 neliöpenint. 1,700,000 asuk.)

Rajat: katso kartasta.

Suorien kautta jakautuu Norja 3 pääosaan, nimittäin Söndenfjeld'in, Westenfjeld'in ja Nordenfjeld'in osaan.

Elatuskeinoista on *maanviljelys* vähemmän arvoinen, koska Norja on vuorimaa, ja vuosittain tuodaan maa-han paljon eloa. — Sitä vastoin tuottaa *metsänviljelys* eteläisissä osissa ja *kalastus* pitkin koko länsirantaa suuria tuloja. Joka vuosi kokoontuu enemmän kuin 25,000 ihmistä Lofotin saarille siltiä ja turskia pyytämään. Paljon kalaa viedään Espanjaan ja muihin katholicuskoisiin maihin, joissa paaston aikana syödään kalaa. — Nordenfjeld'in Norjaan tulee myöskin keväällä lukematon joukko *haahkoja* ja muita vesilintuja, joiden suurin arvo on pesästä otettavissa untuvissa. — *Merikulkku* on Norjassa suuren arvoinen ja Norjalaiset ovat koko maan päällä tunnetut oivallisiksi merimiehiksi.

Norjan suurimmat kaupungit ovat Kristiania 70,000 ja Bergen 30,000 asukkaalla.

Söndenfjeld'in Norjassa on meren rannalla Kristiania.

Kristiania on Norjan pää- ja yliopisto-kaupunki.

Westenfjeld'issä ja **Nordenfjeld'issä** on meren rannalla: Stawanger, Bergen, Trondhjem ja Hammerfest.

Stawanger ja Bergen ovat kalakaupan pääpaikkoja. — Trondhjem'issä löytyy tuomiokirkko, joka on Pohjais-maiden suurimpia ja vanhimpia. — Hammerfest on maailman pohjaisin kaupunki.

3. Tanskan kuningaskunta

(700 neliöpenink. 1½ milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

käsitteä Tanskan saaret ja pohjaisen osan Juutinmaan niemimaata.

Tanskaan kuuluu tätä nykyä ainoastaan pohjainen osa Juutinmaan niemimaata eli varsinainen *Juutinmaa*, sen jälkeen kun muut osat, *Slesvig* ja *Holstein*, v. 1864 yhdistettiin Preussin kanssa.

Tanskan saarista on Bornholm ulompana Stämeressä. Stämeren ja Kattegatin välillä on Seelanti, Falster, Laaland (looland), Fyen ja Langeland.

Tanska on **alantomaa**.

Juutinmaan itäinen rantamaa ja kaikki saaret, paitse vuorinen Bornholm, ovat viljavia ja siellä täällä löytyy vähempiä pyökki- ja tammimetsiä. Niemimaan keskitse kulkee hietaharjanne, joka monin paikoin muodostuu kankaiksi ja pohjaisimpana päättyy *Ska-gen*'in niemeen. Matalan länsirannikon ulkopuolella on kaitainen rivi „Klitter“-nimisiä hietasärkkiä, joita meri on nostanut. Poikki koko niemimaan kulkee *Limvuono*.

Ilman-ala on lauhkea, jotta salmet harvoin jäätyvät.

Tärkeimmät **elatuskeinot** ovat *maanviljelys* ja *karjanhoito*. Maa kun on merellä ympäröity, niin ovat *meriliike* ja *kauppa* melkoisia. Rautateitä löytyy sangen paljon.

Uskonto on lutherilainen. *Sivistyksessä* ovat Tanskalaiset hyvin korkealla kannalla.

Tanskan ainoa suurempi **kaupunki** on pääkaupunki *Kjöbenhavn* eli *Köpenhamina* 180,000 asukkaalla.

Köpenhamina on Seelannissa Juutinrauman rannalla ja asemansa vuoksi vilkas merikauppa-kaupunki, sillä Juutinrauma on samoin kuin Calais'n, Gibraltarin ja Konstantinopolin salmet maailmankaupan portteja ja sen lävitse purjehtii vuosittain noin 20,000 laivaa. *Köpenhaminassa* löytyy valtakunnan yliopisto.

Maan muista kaupungeista huomataan: Helsingör Seelannissa, Ddense Tjenissä ja Narhuus (Dorhuus) Tuutinmaassa.

Helsingör Tuutinvauman kapeimmalla kohdalla. — Ddense on Tanskan toinen kaupunki 18,000 asukkaalla. — Narhuus on Tuutinmaan tärkein kauppakaupunki.

Tanskan **lisämaat** Euroopassa ovat Färjsaaret ja Islanti.

Färjsaaret ovat korkeita puuttomia kallioita. — Islannissa (1,850 neliöpen. ainoastaan 60,000 asuk.) on korkeita, lumipeitteisiä tuntureita sekä monta wulfania eli tulivuorta, niinkuin Sekla, ja kuohulähteitä, niinkuin Geyfir, joka woipi suihkuttaa wettä 100—200 jalan korkeuteen.

Färjsaaret ja etelä-puoli Islantia saavat lämmintä Golfvirrasta ja niissä on sentähden lämmin talvi. Färjsaarilla woipi ainoastaan ohraa viljellä, vaan Islannissa vilja ei valmistu koska kesä on kylmä ja kostea. Tämä kosteus kasvattaa näillä saarilla hyvin heinää ja sentään siellä harjoitetaan oivallista lammashoitoa. Tämä ynnä kalastus ja linnunpyynti („haahkoja“, „lintuvuoria“) ovat Färjsaarilaisten ja Islantilaisten tärkeimmät elatuskeinot. Polttopuuksi käytetään Islannissa meren ajamia puita.

Keski-Eurooppa

käsittää kaikki maat idässä Puolasta lännessä Atlantin mereen; pohjassa Itämerestä ja Pohjanmerestä etelässä Pyreneihin, Välimeren ja Alppituntureihin. — Waltakunnat, jotka luetaan Keski-Eurooppaan ovat siis: Tanska, Saksa, Itäwalta-Unkari, Sweitsji, Hollanti eli Alankomaat, Belgia ja Ranska.

Keski-Euroopan rannat ovat matalat, waan kuta edemmäksi tullaan maan keskustaa kohden, sitä enemmän maa kohoaa, kunnes tullaan Keski-Euroopan wuorille. Nämä ovat suurempien ja pienempien tasankojen kautta eroitettut Alppituntureista, jotka ovat Euroopan korkeimmat wuoret. Keski-Euroopassa woipi sentähden maan koron suhteen eroittaa

kolme osaa, nimittäin alamaa, Keski-Euroopan vuoret ja Alppitunturit.

1. *Keski-Euroopan alamaa* on aava ja vaihetellen löytyy metsiä, soita ja viljavia maita. Venäjän pohjainen maanselänne jatkahtuu länteen päin pitkin Itämeren rantaa Juutinmaahan asti ja Juutinmaan kankaat jatkahtuvat etelään päin Hannoveriin. Tanskalaiset „*Klitter*“-nimiset hietasärkät jatkahtuvat „*Dünen*“-nimisinä pitkin Pohjanmeren rantaa Hollannin ja Belgian maihin, osaksi saarilla ja osaksi mannermaalla. Nämät saaret, joita *Friisiläisiksi* sanotaan, ovat syntyneet hävittäväisistä vedentulvista, jotka ovat nousseet maahan. Hietasärkkien sisäpuolella on reunus erinomaisen viljavata maata, jota sanotaan *marschiksi*.

(Kuulla ja auringolla on suuri vetovoima, joka suuremmissa merissä synnyttää nousu- ja laskuveden vuorottelemisen, jota sanotaan *koho-* ja *pakovedeksi*. Kohovettä sanotaan *vuokseksi*, pakovettä *luoteeksi*. Noin kuuden tunnin ajan kestää vuoksi ja saman verran luode. Veden korkeus on hyvin erilainen ja voipi suuremmissa merissä olla 30, 50 ja 100 jalkaa; Juutinmaan länsirannalla se on 10 jalkaa).

Friisiläisten saarten sisäpuolella vesi on jotenkin tyyntä, ja vuoksen aikana tuopi vesi muassansa paljon hienoa savimaata. Tämä painuu pohjaan ja jääpi siihen kun vesi taas pakenee ja vähitellen siitä syntyy maata. Aukkaat koettavat sulkulaitoksilla suojella tämmöistä maata vedentulvista. Sulkulaitokset rakennetaan vähitellen korkeiksi ja vahvoiksi valleiksi. Koska marschit ovat syntyneet lihavasta savimaasta ja ovat hyvin viljavia, ovat he erinomaisen soveliaat karjanhoidolle.

2. *Keski-Euroopan vuoret* käyvät suurena kaarena Välimerestä Mustaan mereen asti. Niitä on 3 jaksoa: *Ranskan ylämaa* lännessä, *Keski-Saksa* keskellä ja *Karpatit* idässä.

Ranskan ylämaassa löytyy *Cevennit*, jotka *Rhone-laakso* eroittaa Alppituntureista. Keski-Saksan vuorista huomataan lännessä *Juravuoret*, jotka eroittuvat Alppituntureista *Sveitsin ylämaan* kautta; *Vogesit* ja *Schwarz-*

wald, joiden välissä on *Rheinin-laakso*. Pohjaisosassa löytyy *Harzvuori*, jonka korkein huippu on *Blocksberg*. Keskellä kulkee vuorijonoja, jotka osaksi eroittuvat Alppituntureista *Saksan ylämaan* kautta ja osaksi ympäröivät *Bömin pengermaata* (Sudetit, Erzgebirge ja Böhmerwald). — Idässä kulkevat *Karpatit* kaaressa *Unkarin tasangon* ympäri.

3. *Alppitunturit* kulkevat myöskin kaaressa, vaan tämä on paljon lyhempi, Välimerestä lännessä Adrianmereen idässä. Ne ovat keskikohdallaan korkeimmat ja korkein huippu on *Montblanc* (Mongblang) 14,800 jalkaa. Nimi merkitsee valkea vuori, koska *Montblanc*, samoin kuin moni muu vuoren huippu Alpeilla, on valkea *ikuisella lumella* peitetyistä jääseljistä („Gletscher“-nimisinä tunnetut).

Keskuusliikkeelle on edullista, että Alppituntureissa löytyy monta *alannetta* tai *vuorensolaa*, joiden kautta voi päästä Keski-Euroopasta Italiaan. Nämä vuoren solat eivät ole ainoastaan jalkamiesten käydä mukavat, vaan niihin on suurella vaivalla ja kustannuksella rakennettu oivallisia maanteitä. Jyrkkyyden vuoksi nämä käyvät monin mutkin ja ovat monessa paikoin kallioseiniin hakatut; jokien ja kuilujen ylitse on rakennettu siltoja, esim. *Pirunsilta*.

Kun kevään ja kesän lämmin sulattaa lumen vuorilta, putoaa usein alas suuria lumivyöryjä eli *lavineja* ja matkustavaisten suojelemiseksi on monessa kohden rakennettu katettuja teitä. Alas putoavat lavinit vierivät silloin alas kattoa myöten vahinkoa tekemättä. Kolmen vuorisolan lävitse kulkee rautateitä ja nykyisin on porattu maanalainen tie (tunneli) lävitse erään vuoren, joka on lähes kaksi peninkulmaa leveä. Tämän tunnelin kautta kulkee rautatie Ranskasta Italiaan.

Jofia. Keski-Euroopan a l a m a a n läpi juoksee monta jokea, jotka kaikki, paitsi *Rheini*, tulevat Keski-Euroopan vuorista. Näitten jokien juoksu näyttää selvästi että Keski-Eurooppa viettää mereen pohjaiseen ja länteen päin.

Stämereen juoksee *Weiffel* (kaupungeja: *Warsowa* ja *Danzig*) ja *Oder* (kaup. *Breslau* ja *Stettin*).

Pohjanmereen juoksee Elbe (kaup. Dresden ja Hampuri), Weser (kaup. Bremen), Rhein (kaup. Straßburg ja Köln), Maas (kaup. Rotterdam) ja Schelde (kaup. Antwerpen), jotka kolme viimeksi mainittua yhtyvät lähellä merta.

Kanaaliin juoksee Seine (seen) (kaup. Pariisi, Rouen (ruang) ja Le Havre (löavr)).

Atlantin mereen juoksee Loire (loar) (kaup. Nantes (nangt)) ja Garonne (kaup. Bordeaux (bordoo)).

Rhein syntyy S:t Gothardilla, joka on Alpein päävuoria. Se juoksee pohjaiseenpäin Sveitsin kautta ja virtaa sitten läpi Boden-järven länteenpäin Baselin kaupunkiin asti. Sveitsin läpi kulkiessaan se ei ole purjehdittava, sillä juoksunsa on liian vuolas, syystä että se kulkee kallioitten välitse. Baselista juoksee se läpi suuren Rheinin-laakson (kaup. Basel, Strassburg ja Mainz) ja saapi tämän laakson pohjoispäässä *Main*-nimisen haara-joen idästä. Kölnin seuduilla, alamaalletultuansa, muuttuu se leveäksi, tasajuoksuiseksi virraksi, joka on hyvin suurilla aluksilla purjehdittava. Hollannissa yhtyy siihen *Maas* ja *Schelde* ja nämä joet tekevät suuren suuhaaramaan eli *Deltan*, jossa on saaria monta. — Rhein on hyvin suurenarvoinen ei ainoastaan Hollannille ja Belgialle, joissa sen Delta löytyy. Joka päivä kulkee pitkin jokea monta purje- ja höyry-laivaa, jotka kuljettavat matkustavaisia ja tavaroita Keski-Euroopan sisä-osiin ja sieltä ulos. Tästä voipi nähdä miten tärkeät joet ovat keskuusliikkeelle. Ennen aikaan, kun rautateitä ei löytynyt, olivat joet kyllä tärkeämmät kuin nyt, vaan jokia kuljetaan kuitenkin vielä sangen paljon, koska purjehdus niillä on huokeampi kuin rautateillä kulku. Jokea alas käypi kulku tietysti helpoimmiten ja sentään lasketaan niitä myöten lukemattomia määriä hirsiä sisämaan metsärikaista seuduista rantamaahan.

Keski-Euroopan vuorien eteläpuolelta ja Alpein pohjaispuolelta juoksee wesi näiden vuorten välisille tafangoille; näin virtaa Rhein pohjaiseenpäin, Rhone länteenpäin ja Tonawa itäänpäin.

Wälimeren juoksee Rhone, joka samoin kuin Rhein lähtee S:t Gotthardista ja virtaa länteenpäin Le-

manjärven lävitse. Lyonin kohdalla kääntyy se etelää kohden (kaup. Genève (Geneve) ja Lyon (Lion)).

Muistaan mereen juoksee Tonawa, joka on 400 peninkulmaa pitkä ja Euroopan lähinnä-suurin joki. Se juoksee ensin itää kohden Stävallan läpi; Unkarissa se kääntyy etelää kohden ja Turkinmaalla se taas juoksee itäänpäin (kaup. Wien, Buda ja Pest).

Ilman-ala. Keski-Euroopan alamaassa on meren ilman-ala meren läheisyyden vuoksi, vaan kuta edemmäksi tullaan sisämaahan itäänpäin, sitä enemmän se muuttuu mannermaan ilman-alaksi. Unkarissa sen tähden sataa ainoastaan puoleksi sen verran kuin meillä. — Luulisi Keski-Euroopassa lämpimän suuresti enenevän eteläänpäin, vaan niin ei kuitenkaan ole asian laita, koska Keski-Eurooppa vähitellen kohoaa etelää kohden. Sillä kuta korkeammalla joku paikka on merenpinnasta, sitä kylmempi se on. Korkeilla alppituntureilla on monta neliöpeninkulmaa *ikuisen lumen* peitossa. — *Kasvikunta* on myöskin jotenkin yhdenlainen; kuitenkin huomataan vähän erilaisuutta. Pohjaisessa osassa leivotaan samoin kuin meillä ensin leipä rukiista. Ranskanmaalla ja eteläisessä Keski-Euroopassa on vehnä sitä vastoin leipä-eläkkeenä („Ranskan leipää“). Viiniköynnös, joka pohjaisissa osissa ainoastaan lämpiminä kesinä tekee kypset hedelmät, on hyvin tärkeä viimeksi mainituissa maissa ja Ranska on koko maan päällä se maa, joka tuottaa enintä ja parhaita viiniä. Viinimaissa myydään viini huokeasta hinnasta ja sitä juodaan yhtä paljon kuin olutta meillä; paloviinaa siellä sitä vastoin ei tunneta.

Uskonto on Keski-Euroopan pohjaisessa osassa *protestanttinen*, eteläisessä ja läntisessä *katholinen*. Pohjois-Saksassa löytyy melkein ainoastaan lutherilaisia ja Hollannissa ainoastaan reformeerattuja. Reformeerattu uskonto on myös levinnyt muutamiin osiin Sveitsin maata. Itävalta-Unkari, Belgia ja Ranska ovat sitä vastoin katholisuskoisia.

Kansanvalistus riippuu osaksi uskonnosta. Katholisuskoisissa maissa on kansa vähemmän valistunut.

4. Saksan Keisarikunta.

(10,000 neliöpen. 40 milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

Vuosisatamme alussa oli Ranskan keisari Napoleon I valloittanut suuren osan Eurooppaa. Paitse Ranskaa hallitsi hän Espanjaa, Italiaa, Belgiaa, Hollantia ja läntistä Saksaa. Eurooppalaiset hallitsijat yhdistyivät hänen valtaansa kukistamaan, joka heille myöskin onnistui. He kokoontuivat sen jälkeen „kongressiksi“ Wieniin Euroopan valtioasioita järjestämään. Siellä tehtiin enemmän kuin 30 valtakunnasta *Saksan liitto*, jonka tarkoitus oli auttaa toisiansa. Yhteisiä asioita johtamaan asetettiin liitto-istuin Frankfurtiin Mainjoella, johon saksalaiset valtakunnat lähettivät edusmiehensä. Liiton kaksi mahtavimpaa valtakuntaa, Preussin kuningaskunta ja Itävallan keisarikunta, olivat kuitenkin keskenänsä kateelliset, joka kateellisuus viimein synnytti sodan v. 1866. Preussi voitti taistelussa. Itävallan täytyi luopua liitosta ja tämä ratkesi. Preussi valloitti monta liittovaltakuntaa ja hankki itselleen ylivallan. Pohjais-Saksan valtakuntain kesken tehtiin nyt liitto, niinkutsuttu *Pohjais-Saksan liitto*, Preussin johdannon alla. Tähän liittoon yhtyi Saksan viimeisessä sodassa Ranskaa vastaan myös Etelä-Saksan valtakunnat.

Saksan woipi jakaa kahteen osaan, nimittäin Pohjais- ja Etelä-Saksaan. Mainwirta on niiden rajana.

Saksalainen kansa on monessa suhteessa etevä. Saksalainen **teollisuus** on ensimmäisiä maan päällä ja kilpailee Englantilaisen ja Franskalaisen kanssa. **Kansan valistus** on niin edistynyt että ainoastaan harvat maat voivat sille vertoja vetää.

Pohjois-Saksaan kuuluu 21 valtakuntaa. Päävaltana on Preussin kuningaskunta. Muista siihen kuuluvista valtioista ovat merkittävät Sachsin kuningaskunta, Sachsilaiset herttuakunnat, Meklenburgin

ja Oldenburgin suuriherttuakunnat ja 3 vapaata waltiokaupunkia Lybecki, Hampuri ja Bremen.

Etelä-Saksan kuuluu Baierin ja Württembergin kuningaskunnat, Badiin ja Hessin suuriherttuakunnat ja waltiomat Elsass ja Lothringi.

Elsass ja Lothringi ovat viimeisessä sodassa Ranskalta voitettut. Nämä maakunnat kuuluvat Saksan keisarin hallituksen alle välittöminä waltiomaina.

Saksalaiset waltakunnat ovat yhdistetyt yhdeksi waltioksi, jota sanotaan Saksan waltioksi. Preussin kuningas on waltion keisari.

Preussin kuningaskunta

(6,400 neliöpen. 24 milj. asuk.)

täyttää kaksi kolmatta osaa Saksanmaata ja suurimman osan Pohjais-Saksaa. Mecklenburgin ja Saksilaisten herttuakuntain kautta on se jaettu itäiseen ja läntiseen osaan.

Vähäisestä waltakunnasta on Preussin kuningaskunta ainoastaan puolentoista vuosisadan kuluessa kasvanut yhdeksi Euroopan „isowaltioista“. Preussin kuninkaista mainittakoon Fredrik II, joka etenkin tuotti waltakunnallensa arvoa. Preussillä onkin enimmiten ollut voimallinen hallitus ja lukuisa, hyvästi varustettu sotajoukko, jonka lisäksi tulee että sivistys maassa on hyvin korkealla. Alussa käsitti Preussi ainoastaan Brandenburgin vaaliruhtinaskunnan. Vähitellen on se voittanut idässä Pommerin ja Preussin maakunnan Itämeren luona, Posen'in Puolan luona, Schlesian ja Sachsin etelässä. Lännessä on se voittanut Hessin, Rhein maakunnan ja Westphalin, Hannoverin Pohjanmeren luona ja viimein Lauenburgin, Holsteinin ja Slesvigin Pohjanmeren ja Itämeren välissä.

Itäisessä osassa ovat tärkeimmät kaupungit Itämeren rannalla:

Königsberg, Danzig ja Stettin.

Ne harjoittawat kaikki melkoista wiliakauppaa ja ovat sitä paitsi wahvoja linnoja merirajan suojelemista warten.

Sisämaassa löytyy:

Berlin, Potsdam, Magdeburg, Wittenberg ja Breslau.

Berlin on Preussin pääkaupunki ja sillä on 700,000 asuk. Ei ole vanha kaupunki ja on sentään merkillinen suorista ja leweistä kaduistaan ja monista komeista rakennuksistaan. — Potsdam on tunnettu kuninkaallisista linnoistaan. — Magdeburg on vahva linna. — Wittenberg on Lutherin kautta tunnettu. — Breslau on Preussin lähinnä-suurin kaupunki 150,000 asukkaalla.

Päntisessä osassa löytyy:

Frankfurt am Main, Köln, Elberfeld ja Hannover.

Frankfurt am Main on rikas kauppakaupunki. — Köln'issä on tuomiofirko, joka on Saksanmaassa suurin ja loistavin. Tässä kaupungissa valmistetaan tunnettua „Eau de Cologne" (oo dö koloni). — Elberfeld on Saksan etewin tehdaskaupunki.

Bohjaissa löytyy Kiel ja Altona Holsteinissa ja Flensburg Sleswigissä.

Kiel on Preussin tärkein sotasatama. — Altona on lähellä Hampuria ja on samoin kuin Flensburg vilkas kauppakaupunki.

Sachsin kuningaskunnassa löytyy Dresden ja Leipzig.

Dresden on pääkaupunki ja siellä on kuuluisa kokoelma maalauksia. — Leipzig on saksalaisen kirjakaupan keskus ja sieltä lähetetään kirjoja kaikkiin maihin.

Kolmeita wapaasta waltiokaupungista on Hampuri lähellä Elben suuta ja siis läheisessä yhteydessä waltameren kanssa; Elbeä ja rautateitä myöten se lähettää tawaroita Saksan sisäosiin. Se on sentään tärkein kauppakaupunki Euroopan mantereella ja sillä on 200,000 asukasta. — Bremen on Weser'in warrella ja Lybecki lähellä Itämeren.

Baiier'issa (1,400 neliöpen. 5 milj. asuk.) löytyy München ja Nürnberg.

München on pääkaupunki. On Saksan tärkein taidekaupunki ja sisältää suuria taidekokoelmia, joita säilytetään komeissa rakennuksissa. Münchenissä valmistetaan ja juodaan paljon „baierin olutta". — Nürnbergissä on monenlaatuista tehtaita. Täällä valmistetaan muun muassa paljon leikkikaluja.

Württemberg'issä on Stuttgart pääkaupunkina.

Hessissä löytyy vahva Mainz'in linna.

Eljafi'ssa löytyy Straßburg Rheinin varrella.

Tämän kaupungin tuomikirkolla on korkein torni maan päällä, nimittäin 490 jalkaa.

5. Itävalta-Unkari.

(11,000 neliöpen. 36 milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

Itävallan keisarikunnassa asuu monta eri kansaa. Lännessä asuu *Saksalaisia*, pohjaisessa ja etelässä *Slavilaisia*, idässä *Rumänejä* ja keski-osissa *Unkarilaisia* eli *Madjareja*.

Eri kansojen eripuraisuuden tähden ei Itävalta ole mikään vahva valtakunta, vaikka se on iso. Valtistus ei ole erittäin korkealla kannalla.

Wuoria ja jokia katso Keski-Euroopasta.

Itävalta jakautuu 2 pää-osaan, nimittäin 1. Itävallan keisarikunta, johon kuuluu pohjaiset ja läntiset maakunnat (joiden joukossa Böhmi, Tyroli, Galizia j. n. e.) ja 2. Unkarin kuningaskunta, johon itäiset maat kuuluvat (varsinainen Unkari, Transsylvania eli Siebenbürgi y. m.)

Itävallan keisarikunnassa löytyy kaupungit Prag, Wien ja Triest.

Prag on Böhmin pääkaupunki. — Wien, keisarikunnan pääkaupunki, $\frac{1}{2}$ milj. asuf., on edullisella paikalla Itävallan pääjoen Donawan varrella. — Triest on valtakunnan tärkein merikauppakaupunki.

Unkarin kuningaskunnassa löytyy Buda (Ofen) ja Pest.

Pest on Unkarin pääkaupunki. — Nämä kaupungit ovat Donawan rannalla, kumpikin puolellansa, ja yhdistetyt pitkällä witsafillalla.

6. Sweitsi.

(750 neliöpen. 2 $\frac{1}{2}$ milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

Tämä on ainoa maa Euroopassa, joka ei ulotu mereen. Se on suurimmaksi osaksi täynnä wuoria ja on Euroopan korkein vuorimaa.

Asukkaat ovat eri sukuperää, nimittäin *Saksalaisia*, *Ranskalaisia* ja *Italialaisia*. He elävät sovinnossa keskenään ja ovat aina osoittaneet erinomaisella tavalla vapauden halua ja isänmaan rakkautta. Sopunsa ja maan vuorisen luonnon avulla ovat he voineet vastustaa muiden maiden yrityksiä heitä voittamaan.

Sveitsi on **vapaavalta** (tasavalta) ja yhdistää 25 vapaavaltaa, joita kutsutaan *kantoneiksi*. Kaikkien ylitse hallitsee liitonneuvosto Bern'issä, jonka esimies on presidentti.

Elatuskeinoista on *karjanhoito* tärkein. Lämpimänä vuoden aikana käyvät karjat laitumella vuorilla, jossa mausteelliset tunturikasvit antavat maidolle sekä voimaa että hyvää makua. „Sveitsin juusto“ on sentään niin oivallinen. — Omituinen voitontilaisuus tulee maan *luonnonihanuudesta*. Sveitsissä löytyy korkeita, lumipeitteisiä vuoria „Gletscher'eineen“ ja kohisevia koskia j. n. e., vaan myöskin luoksepäästäviä vuoriseutuja ja laaksoja; paljon ihmisiä matkustaa siis tässä maassa ja asuu kesän aikana. Tämä tuottaa tietysti maalle suuren voiton. Voisi luulla paljon vuorityötä harjoitettavan Sveitsin alppiimaassa; vaan niin ei ole asian laita, sillä Alppivuoret sisältävät vaan harvoja metalleja.

Joet, joista Rhein ja Rhone ovat tärkeimmät, eivät suuresti vaikuta maan kauppaliikkeen, koska heidän juoksunsa läpi vuorimaan on riehkeä, etwätkä siis ole purjehdittavia.

Tärkeimmillä kantoneilla on samannimiset **pääkaupungit**; ne ovat seuraavat: Genève (Geneve) eli Genf, Bern, Zürich ja Basel.

Kaupungit eivät ole erittäin suuria; Genèvellä ja Basel'illa, jotka ovat suurimmat, on kummallakin 40,000 asukasta.

7. Hollannin kuningaskunta eli Alankomaat.

(650 neliöpen. 3 1/2 milj. asuk.)

Rajat: katso kartasta.

Vaikka Hollanti on pieni maa ja väestö vähäluukainen, ovat Alankomaalaiset kuntosensa kautta *kaupassa*

ja *maanviljelyksessä* saaneet suuria rikkauksia. Kauan aikaa olivat he maailman esimmäistä kauppakansaa. Hollanti on perustanut suuria *uudismaita* vieraisin maanosiin, esim. Indian saarille, joista he saavat kalliita tavaroita, niinkuin kryytejä ja kahvia. — Koska alhaisen Hollannin („Alankomaitten“) läpi juoksee Rhein, Maas ja Schelde, jotka suuhaaroillansa tekevät paljo saaria, täytyy Alankomaalaisten rantavalleilla suojella itseensä meren ja jokien tulvia vastaan. Maa on viljavata; sillä rantavallin sisäpuolella löytyy avaroita marschmaita, jossa *karja* käypi lihavilla niityillä laitumella. Voin ja juuston valmistus on suuri ja kannattaa hyvin. Alankomaalaiset ovat myös tunnetut kukkatarhahoidostansa. Haarlem'in senduilla nähdään koko paikkakuntia täynnä kukkalyökkejä (hyasintteja, tulpaneja j. n. e.)

Tärkeimmät kaupungit ovat Amsterdam, Haag ja Rotterdam.

Se omituisuus on useimmilla hollannilaisilla kaupungeilla että niiden läpi kulkee kanavia, joiden kummallakin puolella on puilla istutettuja katuja. — Amsterdam on pääkaupunki 250,000 asukkaalla. Kaupungin läheisyydessä löytyy pikkui Zaandam'in (sandam) kaupunki, jonka laiva-tehtaan Pietari Suuri teki timpermannin työtä, laivarakennusta oppiakseen. — Haag'issa asuu kuningas. — Rotterdam on melkoinen kaupunkikaupunki.

S. Belgian kuningaskunta.

(550 neliöpen. 5 milj. asuk.)

Rajat: katso kartasta.

Tämä maa yhdistettiin Wienin kongressissa Alankomaihin, vaan erkausi v. 1830 ja on siitä lähtien ollut itsenäisenä kuningaskuntana.

Belgia on *alankoa* samoin kuin Hollanti ja läpi maan juoksee *Maas* ja *Schelde*. Ainoastaan kaakkoisosassa löytyy mataloita vuoria, jotka ovat suuren arvoiset maan teollisuudelle, sillä ne sisältävät rikkaita rauta- ja kivihiilikaivannoita. **Teollisuus** on sentähden

hyvin edistyneellä kannalla. Muuten on Belgia edistynyt yhtä paljon kuin Alankomaatkin **maanviljelyksessä** ja **kukkatarhanhoidossa**. Asukkaiden onkin täytymys tehdä työtä. Belgia näet on tiheimmin asuttuja maita Euroopassa, 9,000 ihmistä neliöpeninkulmalla. (Suomessa on 250 henkeä neliöpeninkulmalla).

Tärkeimmät **kaupungit** ovat Brüssel, Antwerpen, Gent ja Liège (lieefj) eli Lüttich.

Brüssel on pääkaupunki 300,000 asukkaalla. — Antwerpen on Belgian etevin kauppakaupunki ja linna. — Liège valmistaa jota-aseita suuressa määrässä.

9. Ranska.

(9,500 neliöpen. 36 milj. asuf.)

Rajat: katso kartasta.

Tällä maalla on hyvin edullinen *asema*; sillä se ulottuu sekä Välimereen, jonka rantamaat ovat sille avoinna, ja Atlantin mereen, joka sille avaa tien muuhun maailmaan. Sitä paitsi on se muusta Euroopasta eroitettu todellisilla luonnonrajoilla, nimittäin Pyreneitten, Alpein, Juravuorten ja Vogesien kautta, ilman että nämät estävät yhteyttä mannermaan kanssa. — Ranskalla on vielä mukava *ilman-ala* ja maanlaatu, joka on monenlaiselle viljelykselle sopiva. Antavasta viiniköynnöksen viljelyksestä on jo puhuttu. Eteläisissä osissa, etenkin Rhônen-laaksossa, on istutettu paljon mulperipuita, joiden lehdistä *silkkimato* elää. Ranska, ynnä Kiinan ja Italian kanssa, valmistaaakin koko maailmalle silkkitarvareita.

Pohjainen ja läntinen osa on Keski-Euroopan *alangan* jatkoa, itäisissä osissa on *wوريا* nimittäin Ranskan ylänfömaa (Cewennit), Vogesit, Juravuoret ja Alpit. Etelässä eroittavat Pyreneit Ranskan Espanjasta.

Joet ovat Maas ja Schelde, — Seine, Loire ja Garonne, — Rhône. Ne ovat kaikki purjehdittavia ja auttavat siinämaan yhteyttä meren kanssa.

Ranskan kaupalle avuksi ovat myös monet rautatiet; se on tämän kautta hyvin vilkas ja ainoastaan Englannin on etevämpi. — **Vuorityö** ei ole suuren arvoinen, vaan saadaan kumminkin kivihiiltä, joka hyödyttää Ranskanmaan teollisuutta. — **Teollisuus** on tärkeimpiä maan päällä. Ranskalaiset tehtaantuotteet ovat tunnetut somuudesta, ja tässä suhteessa ne voitavat kaikkein muiden maiden teoksia.

Ranska on **tasavalta**.

Kun vuosien 1870—71 sodassa Ranskan ja Saksan välillä Ranskan keisari Napoleon III joutui vankeuteen, tuli Ranska tasavallaksi. Napoleon pysyi hallituksessa enemmän kuin 20 vuotta, vaikka Ranskalaisia on vaikea hallita, heidän vilkkaan ja vaihtelevaisen luonteensa tähden.

Kaupungeista on Pariisissa 2 milj., Lyon'issa ja Marseille'ssä kunnallakin 300,000 asukasta.

Luoteessa on meren rannalla Calais (kalee), Le Havre (lö avr), Rouen (ruang) ja Cherbourg (scheerbur).

Calais on ylinen-paikka Englantiin. — Cherbourg'issa on oivallinen sotasatama.

Lännessä on Nantes ja Bordeaux.

Bordeaux harjoittaa mahdollittoman suurta kauppaa punaisilla wiineillä, joita wiljellään niillä seuduin.

Wälimeren rannalla on Marseille ja Toulon (tulong).

Marseille käypi kauppaa Algier (aljiir) nimisen kaupungin kanssa, joka löytyy Afrikassa ja kuuluu Ranskaan.

Sijämaassa löytyy Pariisi, Versailles ja Lyon.

Pariisi on Ranskanmaan pääkaupunki. Se on kahden puolen Seinen virtaa ja on maailman loistavimpia kaupunkia. Paljon wieraita matkustaa vuosittain tähän kaupunkiin, sen loistoa katsomaan ja osaa ottamaan sen huvituksissa. Sen rakennuksista huomataan linnat Louvre (luvr) ja Tuileriat (Tyilöriat) sekä Notre-Dame-kirkko ja Suwalidihotelli, jossa on Napoleon I:sen hauta. Kaupungin muinaiset linnanmuurit on muutettu leweiksi kaduiksi täynnä puun-istutuksia ja niitä sanotaan Bulewardeiksi. Kaupungin suojelemiseksi on paljo linnoja rakennettu sen ulkopuolelle. — Versaillessa on loistava linna ja maailman

kuuluisa puisto. — Lyon'issa Rhône ja Saône yhtymäkohdalla, on Euroopan suurimpia silkkitehtaita.

Ranskaan kuuluu Korsikan saari Välimeressä. Sen pääkaupunki on Ajaccio (ajatjo), jossa Napoleon I syntyi.

10. Britannian saaret.

(5,700 neliöpen. 30 milj. asuk.)

Rajat: katso kartasta.

Mitä on kaksi suurta saarta, nimittäin Suuri Britannia ja Irlanti. Suuressa Britanniassa on Englanti, Skottilanti ja Wales (Wels), jotka ennen olivat eri valtakuntina.

Englanti on alankomaata; Wales on vuorimaa; Skottilannissa huomataan kaksi osaa, nimittäin alankomaa etelässä ja vuoristot pohjaisessa. Suuri Britannia kohoaa siis länteen ja pohjaiseen päin. Irlanti on ylipään alavata.

Vuoret Suuressa Britanniassa eivät ole hyvin korkeita, vaan ovat rikkaita *hyödyllisistä kivilajeista*; englantilaisen kansan varallisuus riippuukin siitä. Metalleista saadaan *rautaa* ja *tinaa*, mutta näitä metalleja vielä arvollisempi on *kivihiili*. Englannissa löytyy niin suuria kivihiili-kerroksia, että vuosittain saadaan kivihiiliä 600 miljoonan markan arvosta eli paljon enemmän kuin muualla. Joku osa lähetetään ulkomaille, vaan suurin osa käytetään itse maassa. Tämän hiilirikkauden avulla käytetään erinomaisen paljon tehtaita ja sentähden on Englannin *teollisuus* mahdolloman suuri. Tärkeimmiksi tehtaantuotteiksi voipi mainita pumpulitavaroita ja metallitavaroita (esim. työkaluja, huonekaluja, tykkejä ja rautalainoja). Kivihiiliseuduissa, etenkin Englannin keski- ja pohjais-osissa, löytyy tehdaskaupunkeja toinen toisensa vieressä ja niiden ympärillä on maaseutukin täynnä tehtaita. Kaikkialla kuuluu koneitten jyräkkiä ja monista korsteineista, jotka ovat korkeat kuin korkeimmat tornit, nousee hiilisavu ja peittää ympäristöt mustalla hiilitomulla. Englanti-

laisia tehtaantavaroita, jotka ovat erinomaiset hyvytensä ja huokean hintansa puolesta, käytetään kaikin paikoin maan päällä, niin hyvin kaukana Afrikassa ja Aasiassa, kuin Eskimolaisilla ja Etelämeren asukkailla.

Meri tekee syviä **lahtia** Britannian saariin. Itäpuolella tekee Pohjanmeri Themsin lahden, Sumerin ja Forth'in lahden, joihin Themsin (kaup. Lontoo), Sumerin (kaup. Hull) ja Forth'in joet laskevat. Länsipuolelta tunkeupi maahan Bristolin salmi, johon Severn'in joki purkaa mettänsä. Suuren Britannian ja Irlannin välissä nimitetään Atlantin merta Irlannin mereksi, johon Clyde (kaid) niminen joki laskee.

Suurella Britannialla on *edullinen asema* Atlantin meren ja Pohjanmeren välillä; yhtä tärkeitä on sekin, että joet, jos kohta eivät ole pitkiä, kuitenkin ovat niin syviä, että isot laivat voivat heitä myöten purjehtia pitkän matkan. Tähän perustuu Britannian **kauppa**. Ei ole koskaan löytynyt valtakuntaa, jonka kauppa olisi voinut vertoja vetää Suuren Britannian kaupalle. Mahdottoman suuri kauppalaivasto tuopi tavaroita Englantiin joko siellä käytettäväiksi tai valmistettaviksi ja sitten taas ulosvietäviksi. Kolmessa päivässä vaihtaa Britannian saaret enemmän kauppatavaraa ulkomaan kanssa, kuin Suomenmaa yhteen vuoteen. Englannin rautatiekartta näyttää, että siellä kulkee rautateitä jokaiseen jokseenkin tärkeään kaupunkiin ja etenkin jokaiseen merikaupunkiin. Itsestään seuraa, että sotalaivaston myöskin tulee olla iso, sodan aikana voidakseen kauppaa suojella. Englannin sotalaivasto onkin suurin, mitä yhdelläkään maalla on ollut, eikä kustannuksiin katsota kun sen hyväksi käytetään uusia keksinnöitä („pantsarilaivoja“).

Koska Britannian saaret ovat läntisen meren luona ja heidän ympärillään on vettä, niin on heillä **meren ilman-ala** enemmän kuin millään muulla maalla Euroopassa. Kesä ei ole erittäin lämmin; vaan talvi on sitä vastoin niin lauha, että kylmä kestää ainoastaan muutamia päiviä. Sade ja paksu sumu ovat tavallisia ja monessa paikoin sataa 5 vertaa enemmän kuin meillä.

— **Kasvit** ovat samat kuin Keski-Euroopassa; vaan kostea ilma vaikuttaa sen että heinäkasvu on hyötyinen. Nurmikot meidän puutarhoissa ovat englantilaista mallia. Ilman-ala on **maanviljelykselle** edullinen; kuitenkin tuodaan maahan paljon viljaa, syystä että maa on niin liheästi asuttu.

Elanto on Suuressa. Britanniassa sangen kallis. Maa on varakas, vaan rikkaus on epätasaisesti jaettu; muutamilla asukkailla on mahdolloman suuret tulot, vaan moni on suurimmassa köyhyydessä. Kalleus tekee köyhille sen, ettei aikaihminen työ riitä vaan myöskin lapsie lähetetään jo pienuudesta asti tehtaisiin. Tästä syystä on **kansanvalistus** hyvin alhaisella kannalla, ja suuri osa asukkaista ei ole ollut missään koulussa.

Britannian saaret ovat yhtenä **kuningaskuntana**. Kuninkaan (kuningattaren) vallan rajoituksena on kokous, jota sanotaan *parlamentiksi* ja joka on jaettu ylihuoneeseen ja alihuoneeseen.

Englannissa löytyy itäisellä puolella:

Lontoo, Hull ja Newcastle (njukasl).

Lontoo on Englannin pääkaupunki ja maailman suurin kaupunki. Tässä „jättiläis kaupungissa“ on 3½ milj. asukasta eli kaksi sen vertaa mitä koko Suomenmaassa. Sen edullinen asema molemmin puolin syvää ja leveätä Themsinjokea on tehnyt sen maailman suurimmaksi kauppakaupungiksi. Laimat seisovat joko Themsisä tahti laimateisä ja kaivetuissa satamoissa, jotka ovat niin rakennetut, että Themsin wesi luoteen aikana tulwaa sisään. Zoen alatte kulkee kaksi tunnelia ja sen ylitse wiepi monta siltaa, joilla liite on mahdolloman suuri. Wiisi rautatietä kulkee keskelle kaupunkia ja yhdistää sen muun Englannin kanssa.

Eteläpuolella on Portsmouth (portsmous) ja Plymouth (plimmous).

Nämät kaupungit ovat Ranaalin warrella ja heillä on awarat satamat Britannian sotalaivastoa warten.

Lännessä on Bristol ja Liverpool (liverpul).

Sisämaassa löytyy Birmingham (börminghäm), Sheffield (sheffüld), Manchester (mantschester) ja paljon muita tehdäskaupunkeja.

Skotlannissa on pääkaupunki Edinburg idässä ja Glasgow (glasgo) länessä.

Irlannissa on pääkaupunki Dublin.

Kaikki nämä kaupungit ovat hyvin väkiväittä, niissä on vähintään 100,000 asukasta.

Vaikka Britannian valtakunta ei ole niin iso kuin Suomi, hallitsee se kumminkin vieraita maita, jotka yhteensä täyttävät enemmän kuin 200,000 neliöpeninkulmaa ja ovat siis suuremmat kuin koko Eurooppa. Englantilaisilla on Euroopassa *Gibraltarin* vahva linna Välimeren suun rannalla ja *Malta* keskellä Välimerta. Heidän tärkeimmät alusmaansa ovat muissa maan-osissa. Heillä on nimittäin *Kap-maa* Afrikan eteläisessä päässä, koko *Austraalian mantere*, pohjainen osa *Pohjais-Amerikkaa* ja viimein rikas ja avara *Etumainen India*. Näistä alusmaista on hyvin suuria etuja. Britannialaiset laivat eivät tuo kotiin ainoastaan semmoisia tavaroita, joita myödään muihin maihin semmoisina kuin ne tuodaan; vaan he tuovat myös raaka-aineita tehtaisiin. Suuri osa valmistetuista tehtaantuotteista viedään takaisin alusmailiin.

E t e l ä = E u r o o p p a

käyttää kolme niemimaata, nimittäin Pyreneitten, Italian ja Turkin-Sreikan niemimaan.

Ilman-ala on Etelä-Euroopassa paljon lämpimämpi kuin muualla Euroopassa, koska se lähenee kuumaa vyöhykettä. **Kasvikunta** on siitä syystä toisenlainen kuin meidän maassa. Kasveja, joita meillä on ainoastaan kasvihuoneessa tahi asuinhuoneissa, kasvaa siellä ulkona. Omituista on myöskin että muutamat puut eivät pudota lehtensä, vaan ovat aina vihreät, niinkuin laakeri, öljypuu, sitruna- ja apelsiini-puut, jotka molemmat viimeinmainitut kantavat „etelänhedelmiä“. Nisu on leipä-eläkkeenä.

Pyreneitten niemimaa

Rajat: katso kartasta.

on saanut nimensä Pyreneitten vuorijonosta, joka on rajana Ranskanmaata vastaan.

Tämä niemimaa sisältää kaksi valtakuntaa, nimittäin Espanjan kuningaskunnan (9,000 neliöpen. 16 milj. asuf.) ja Portugalin kuningaskunnan (1,700 neliöpen. 4 milj. asuf.)

Pyreneitten niemimaa on **vuorimaa**, joka kohoaa ylängöstä, joka on noin 2,000 jalkaa korkea meren pinnasta. **Ilman-ala** on hyvin kuiva, ja tästä syystä on **maanviljelys** huono. *Karjanhoidolle* on maa paremmin sopiva ja espanjalainen lammas, merinos-lammas, on vanhoista ajoista asti ollut kuuluisa hienosta villastaan. **Kaupalle** ovat joet vähänarvoiset, koska heidän juoksuensa, samoin kuin Sveitsin jokien, on riehkeä.

Zofia. Ebro juoksee kaakkoiseen päin Välimeren; Tajo (taako) (kaup. Lisjaban) ja monta muuta juoksee länteen-päin Atlantin mereen.

Vaikka niemimaa on rikas metalleista, harjoitetaan **vuorityötä** ainoastaan vähäisen. *Suolaa* saadaan paljon, niinkutsuttua „Sant Ybes-suolaa“, josta joku osa viedään Suomeen.

Suolaa saadaan monella tavalla. Monessa vuorimaassa kaivetaan sitä maasta niinkuin metallia („vuori-suolaa“). Etelä-Venäjällä, jossa maa sisältää paljon suolaa, vievät joet suola-ainetta ulos suolajärviin. Kesällä, kun auringon lämmiin kuivaa veden, jääpi suola jäljelle. Tätä luonnon menetystapaa on Portugalissa mukailtu. Suolainen merivesi johdetaan nimittäin aavoille paikoille; auringon lämpimän kautta kuivahtaa vesi ja nyt kootaan suola, joka on jäänyt jäljelle („merisuola“). Suolaa saadaan myös kolmannellakin tavalla, nimittäin suolalähteistä („Lüneburg’in suolaa“).

Niemimaan **asukkaat**, Espanjalaiset ja Portugalilaiset, ovat keskenään läheistä sukua. Heidän kielensä ovat hyvin toistensa kaltaisia ja seisovat lähellä Ranskan ja Italian kieltä. — Heidän **uskontonsa** on katholicilainen ja tästä syystä on **kansanvalistus** jäänyt takapajulle.

11. Espanjan kuningaskunta

oli muinoin mahtavimpia valtakuntia Euroopassa ja hallitsi mahdottoman suuria alusmaita muissa maanosissa. Espanjasta läksi nimittäin mainio merenkulkija Columbus matkoilleen ja löysi Amerikan. Vähitellen menetettiin löydettyt maat ja Espanja on voimaton huonon hallituksensa ja valtiouriin vuoksi.

Kaupungeista on Madrid keskessä, Granada ja Sewilla (sewilla) etelämpänä; Cadix, Malaga ja Barcelona meren rannalla.

Madrid on pääkaupunki ja siinä on $\frac{1}{2}$ milj. asuk. — Granada ja Sewilla ovat Espanjan ihanimmasia ja sentähden enin kiitetyksi osaksi. — Muut kaupungit ovat tärkeitä kauppa-kaupunkeja.

Sibraltär on hyvin vahva linna Välimeren juun rannalla; se on Englantilaisien hallussa.

12. Portugalin kuningaskunta

oli myöskin muinoin mahtava valtakunta, joka hallitsi alusmaita muissa maanosissa. Sillä oli Indian saaret ja Brasilia. Nyt se on ilman arvotta samasta syystä kuin Espanja.

Kaupungeista on ainoastaan kaksi tärkeätä, nimittäin Lisfabon ja Porto.

Lisfabon on pääkaupunki ja siinä on 300,000 asuk. — Porto on tunnettu viinistänsä, jota sanotaan „portviiniksi“.

Italian niemimaa

sijältää Italian kuningaskunnan (5,000 neliöpen. 26 milj. asuk.). Välimeressä löytyy paljon saaria, niinkuin Sicilia, Sardinia, Corfica ja Malta.

Rajat: katso kartasta.

Italian niemimaan rajana pohjaisessa on Alppi- vuoret. Niiden alkupaikasta Välimeren rannalla lähtee Apenninien vuorijono, joka kulkee läpi koko Italian ja

jatkautuu vielä Siciliaan. Se omituisuus tässä muorijonolla on että siinä löytyy tulivuoria, niinkuin Vesuvio Etelä-Italiassa ja Etna Sicilialla. — Molemmiin puolin muorijonoa löytyy alangoita; suurin alango on se suuri tasanko, jonka rajana on Alppivuoret ja Apenninit. Sitä kutsutaan Pon-tasangoksi, koska sen läpi virtaa Italian tärkein joki, Po (kaup. Turin), joka lähtee läntisistä Alppivuorista ja juoksee itäänpäin Adrian mereen. Toinen, kuitentkin pienempi joki on Tiber (kaup. Rooma).

Kristuksen aikana hallitsivat Rooman keisarit melkein koko silloin tunnettua maailmaa. Keskiajalla, jolloin paavien valta ulottui yli koko kristikunnan, oli Rooma taas koko Euroopan keskuksena. Vähitellen väheni tämä valta ja Italia hajosi vähempiin valtakuntiin, joista useat kuuluivat vieraan vallan alle. Viimeis-aikoina oli näin Itävallalla muuan osa Pohjais-Italiaa. Monta vuotta on sentään ollut rauhattomuutta maassa. Hiljakkoin onnistui Italialaisille vapauttaa maansa vieraasta vallasta ja yhdeksi valtakunnaksi yhdistää kaikki Italia. Paavilla, jonka vallan alla oli viimeisiin aikoihin asti niinkutsuttu Kirkkovaltakunta eli keskinen Italia, on tätä nykyä ainoastaan se valta, joka hänelle tulee uskonnon suhteen.

Italiassa asuu yksi ainoa **kansa**, Italialaiset. Heidän **kielensä** on alkunsa saanut latinasta eli muinaisesta Rooman kielestä. Latinasta on sitä päitse alkunsa saaneet Ranskan, Espanjan ja Portugalin kielet.

Elatuskeinot ovat melkein kaikki hyvin vähän edistyneitä. Koska maa on vuosisatojen kuluessa ollut vieraan vallan alla ja hajallaan, on seisahdus syntynyt kaikissa suhteissa. Itse kansa on älykäs, mutta untunutta ja laiskaa. Pohjais-Italialaiset ovat kuitenkin toimeliaita. — Tärkein elatuskeino on *silkinviljeleminen*, ja Italia onkin se maa Euroopassa, joka tuottaa enin silkkiä. Pon-tasangolla istutetaankin mulperipuita pelloille ja tievieriin; näiden puiden välissä kiertelee viinipuun köynnöksiä.

Ilman-ala Italian niemimaalla on ihanampi ja suoisempi kuin muilla Etelä-Euroopan niemimailla. Niin

pian kuin tulee Alppivuorten yli Pohjais-Italiaan, huomaa eroituksen Keski- ja Etelä-Euroopan ilmanalojen välillä. Pohjais-Italiassa on kuitenkin talvella hallaa ja lunta; vaan etelämpänä, esim. Roomassa, jäätyy vesi ainoastaan harvoin, ja jos lunta sataa, niin se pysyy ainoastaan muutamia tunteja; Tammikuussa jo puhkeaa ruusut ja orvokit. Etelä-Italiassa ei ole hallaa paitse korkeimmilla vuorilla. Meillä sataa vettä millä vuoden ajalla hyvänsä, mutta Italiassa sataa ainoastaan talvella.

13. Italian kuningaskuntaan

kuuluu koko Italian niemimaa sekä Sicilian ja Sardinian saaret. Corsica kuuluu Ranskaan.

Tärkeimmät kaupungit ovat:

Pohjais-Italiassa Genova (Geenowa), Turin, Milano ja Venèzia.

Genova (eli Genua) on kauniilla puikalla samannimisen lahden rannalla ja oli keski-ajalla mahtavan wapaawallan pääkaupunkina. — Milanossa, joka on Lombardian maakunnassa, on loistava tuomiokirkko walkeasta marmorista. — Venezia (eli Venedig) on Adrian meren rannalla. Se on rakennettu saarille niinkutsutuisissa „laguneisissa“ ja sen läpi käy kanawia ristin ristin. Nämät ovat katujen asemesta sillä tavoin että niitä kuljetaan telttamenheissä, joita sanotaan „gondoleiksi“. Venezia oli pääkaupunkina mahtawassa wapaawallassa, joka koki rikkauksia kaupalla Wälimeren maiden ja Indian kanssa. Vielä nähdään tämän rikkauden jäännöksiä monissa loistawissa palatseissa ja kirkkoissa. Kaikki on siellä kuitenkin nyt lamassa, sillä kauppa on häwinnyt.

Keski-Italiassa on Firenze, Livorno ja Rooma.

Firenze (eli Florens) on rikas taidekeräyksestä. — Livorno on Wälimeren rannalla ja on kauppa-kaupunki. — Rooma on Italian pääkaupunki. Muinaisajan suuruuden jäännöksiä on koko joukko, niinkuin riemuportteja ja obeliskeja. Suurin muinaisjäänös on Coliseo, teateri, johon mahtui 100,000 katsojaa ja jota Roomalaiset käyttivät miekailu-huweja ja eläin-taisteluja warten. — Uudemmista rakennuksista huomataan Pietarinkirkko, maailman suurin kirkko, ja Vatikaani, maailman suurin linna. Vatikanissa asuu paavi. Roomassa on paljon

taidekeräyksiä; maalarit, kumanveistäjät ja muut taiteilijat matkustavatkin kaifilta haaroilta tähän merkilliseen kaupunkiin.

Etelä-Italiassa on Neapel.

Neapel on Italian suurin kaupunki ja siinä on $\frac{1}{2}$ milj. asuk. Se on ihanan Neapelinlahden rannalla ja lähellä Vesuviota.

Niinkuin useimmat muutkin tulivuoret (vulkanit) puhkeaa Vesuviokin vaan aika ajoin, aina useampain vuosien kuluttua, vaikka savu alinomaa tupruaa aukosta (kraterista). Kun puhkeamisen aika lähestyy, kuuluu vuoren sisästä ikäänkuin ukkosen jyrinä; sulat aineet (laava) kohoavat vähitellen vuoren sisuksesta ja viimein vuotavat aukon reunojen yli. Hidasjuoksisena jokena juoksee laava vuoren kupeita alas ja hävittää kaikkityyni matkallansa. Samalla aikaa krateri heittää kuumia kiviä ja tuhkaa korkealle ilmaan. Vesuvion merkillisin puhkeaminen tapahtui vuonna 79 jälkeen Kristuksen syntymistä. Laava ja tuhkasade silloin peittivät *Pompejin* ja *Herculanumin* kaupungit. Viime vuosisadasta alkain on ruvettu kaivamaan näitä kaupungeita ilmiin ja on niistä opittu paljon tarkemmin tuntemaan muinaista aikaa.

Euroopassa on tulivuoria ainoastaan Islannin saarella ja Italiassa. Amerikassa ja Aasiassa sitä vastoin niitä on paljon enemmän. Ison valtameren ympärillä löytyy jakso tulivuoria, joka kulkee pitkin koko Amerikan länsirantaa ja jatkahtuu Aasiaan. Pitkin Aasian itärantaa kulkee se alas Indian saaristoon asti. Yksinänsä Javan (dsjavan) saarella löytyy 50 tulivuorta.

Siciliassa ovat Messinan ja Palermion kaupungit.

Messina harjoittaa juurta etelänhedeimäin („messinanhedeimäin“) kauppaa.

Turkin-Reikan niemimaa

sisältää kaksi valtakuntaa, nimittäin Turkin (10,000 neliöpen. 17 milj. asuk.) ja Reikan kuningaskunnan (950 neliöpen. 1 milj. asuk.)

Rajat: katso kartasta.

Tässä niemimaassa on paljon wuoria. Luoteessa kulkee wuorijonoja, jotka ovat Alppiwuorten jatkoa. Niistä lähtee itäänpäin Balkan Mustaan mereen asti, ja eteläänpäin Kreikan wuoret, jotka kulkewat hamaan niemimaan eteläisimpään päähän. — Alpein, Balkanin ja Karpatien välissä on suuri Tonawanlaakso.

Tärkein joki on Tonawa. Se wirtaa läpi Tonawanlaakson lännestä itäänpäin ja saapi suuren joukon syrjäjokia ympärillä olewista wuorista.

14. Turkin waltakunta

hallitsee itsewaltiaasti suurisultani, jonka pääministeriä kutsutaan suureksi wisiiriksi; ylhäisimmät wirkamiehet saawat nimen pascha. Turkin eli Osmanin waltakuntaan kuuluu sitä paitsi myös suuria alueita Aasiassa ja Afrikassa.

Turkkilaiset ovat aasialainen kansa, ja tunnustavat Mahomedin uskontoa. Keski-ajalla valloittivat he Konstantinopelin ja peloittivat monen vuosisadan kuluessa Eurooppaa ryntäyksillään läheisiin kristin-uskoihin maihin. Turkkilaisten valta on vähitellen vähennyt ja useimmat maan-osat ovat irtautuneet. *Kreikanmaa* on itsenäinen kuningaskunta ja *Servia*, *Rumenia* ja *Montenegro* ovat melkein itsenäisiä. — Turkkilaisia Euroopan Turkissa onkin ainoastaan yksi miljoona; muut asukkaat ovat *Slawilaisia* ja *Kreikkalaisia*. Turkkilaisilla on monta hyvää avua ja ovat he etenkin sannessansa pysyväisyydestä tunnetut. Tässä suhteessa on heidän luonteensa aivan perinvastainen kuin Kreikkalaisten. Maan hallitus on hyvin heikko („sairas mies“); vaikka kristinuskoiiset ovat mahomedilaisia neljä vertaa lukuisimmat, sorrettiin heitä tähän asti paljon. Kristityt kuuluvat Turkinmaassa, samoin kuin Venäjälläkin, *kreikkalaiseen kirkkoon*, ja Konstantinopelin patriarkka on heidän päämiehensä.

Raupungeista on Konstantinopeli samannimisen salmen rannalla, Saloniki Arkipelagin rannalla, Adrianopel, Belgrad ja Bukurescht pohjaisessa osassa.

Konstantinopeli on pääkaupunki ja siinä on 1 milj. asukasta; sitä kutsuttiin muinoin Byzantium'iksi, ja Pohjaismaiden asukkaat sa-noivat sitä Miklagård'iksi. Sultanin linnaa kutsutaan Seraljiksi. Sofian=moskea oli muinoin kristittyin kirkkona. — Belgrad on Serviassa Donawan varrella ja Bukurescht Rumeniassa.

Kreta eli Kandia on tärkein Euroopan Turkkiin kuuluvista saarista.

15. Kreikan kuningaskunta

on pienimpiä kuningaskuntia Euroopassa.

Kreikan kansa polveutuu muinaisina aikoina kuuluisista Kreikkalaisista. Se ei ole juuri valistunut. — Muinoin oli Kreikanmaa hyvästi viljelty ja vuoret olivat metsillä peitetyt; vaan nämä ovat aikojen kuluessa tulleet hävitetyiksi, ja ilman-ala on siitä syystä kuiva. **Maanviljelys** ei ole hyvin edistynyt ja ainoa ulosvientitavara ovat korintit. — **Kaupassa** ovat Kreikkalaiset hyvin taitavat ja koko Eurooppalaisen Turkin kauppa on heidän käsissään. Heidän maansa on samoin kuin Englanti, Tanska ja Norja merellä ympäröity ja sillä on siis melkoinen *merikulku*. Pienellä Hermupolin kaupungilla on kauppalaivasto, joka on paljon suurempi kuin esim. Köpenhaminan.

Pääkaupunki on Ateena. — Syran saarissa on Hermupolis.

Aasia.

(800,000 neliöpeninfulmaa, 700 miljoonaa asukasta).

Rajat: katso kartasta.

Aasia on maan-osista suurin. Siellä on myöskin enemmän asukkaita, kuin missään muussa maan-osassa; vaan se ei ole läheskään niin tiheästi asuttu kuin Eurooppa.

Ilman-ala on hyvin erilainen, koska Aasia ulottuu päiväntasaajasta Pohjais-Jäämereen ja siis on kolmessa eri vyöhykkeessä.

Meri. Pohjais-Jäämeri on jäässä melkein kaiken vuotta ja on siis merikululle vähän arvoinen. — *Beringin salmen* kautta on se yhteydessä *Ison valtameren* kanssa. Pitkin Aasian itärantaa käy saarisarja, joka muodostaa monta pienempää merta, niinkuin *Ochotskin meren*, *Japanin meren* ja *Kiinan meren*. *Indian meri* tekee *Bengalin lahden*, *Persian lahden* ja *Punaisen meren*.

Niemimaita. Idässä on *Kamtschatka*, etelässä *Takimainen India*, *Etumainen India* ja *Arabia*, — ja lännessä *Vähä Aasia*.

Saaria. Pitkin itärantaa kulkevasta saarisarjasta ovat *Japanin saaret* tärkeimmät. *Ison valtameren* ja *Indian meren* välissä on *Indian saaristo*, johon kuuluu *Philippinit*, *Molukkit* ja 4 suurta *Sundasaarta*, nimittäin *Borneo*, *Celebes*, *Java* ja *Sumatra*.

Aasia jaetaan seuraaviin osiin:

1. *Aasian Venäjä*, johon kuuluu Siperia, Turan ja Kaukasia.

2. *Aasian Turkki*.

3. *Arabia*.

4. *Persia*.

5. *India*, joka jaetaan Etumaiseen Indiaan, Takimaiseen Indiaan ja *Indian saaristoon*.

6. *Kiinan valtakunta*.

7. *Japanin saaristo*.

Aasia jakautuu kahteen suureen pääosaan kaarevan vuorijonon kautta, joka kulkee idästä länteenpäin.

Pohjainen osa, joka käsittää suurimman osan *Aasian Venäjätä*, on *alamaa*, samankaltainen kuin Euroopan *Venäjä*. Pitkin Pohjais-Jäämeren rantaa löytyy jäätyneitä rämeitä, etelämpänä tulee metsiä ja pelto- maata ja Turan on aromaata. Ilman-ala on kuitenkin vielä kylmempi kuin Euroopan *Venäjällä*. Merkillistä on, että Turan, jossa löytyy kaksi suurta järveä, nimittäin *Kaspian meri* ja *Araljärvi*, on osaksi alempana valtameren pintaa. Suurimmat joet ovat *Obj*, *Jenisej* ja *Lena*, jotka laskevat Jäämereen.

Etelä-osa on äärettömänä *ylämaana*.

Tämän *ylämaan itäisessä osassa* löytyy Kiinan valtakunta, joka on melkein kokonaan vuorilla ympäröity. Sen eteläpuolitse kulkee *Himalaja*, maailman korkein vuoriharju; korkein vuorenhuippu, *Mount Everest*, on 27,000 jalkaa tahi toista peninkulmaa korkea. Kiinan meren rantaa myöten käy tuo erinomaittain viljava *Kiinan alamaa*.

Ylämaan läntisessä osassa on Persia, Arabia, Aasian Turkki ja Kaukasia.

Ylämaan etelä-osassa on Etumainen India, jonka pohjaispuoli on viljavaa alamaata, ja Takimainen India, joka on vuoria täynnä.

Tärkeimmät **joet** ovat *Amur* Aasian Venäjän rajalla Kiinaa vastaan, *Hoangho* ja *Jangtsekiang* Kiinassa, *Ganges* ja *Indus* Etumaisessa Indiassa ja *Euftrat*, *Tigris* sekä *Jordani* Aasian Turkissa.

Useimmat seudut eteläisessä pää-osassa ovat hiekkio-erämaita, ja viljeltävät maat ovat ainoastaan pienet verraten Aasian suureen avaruuteen.

1. Aasian Venäjä.

(275,000 neliöpenintä. 11 milj. asuk.)

Rajat: katso kartasta.

Venäläiset ovat vähitellen valloittaneet nämät mahdottoman suuret maisemat muilta kansoilta; viimeis-aikoina ovat he valloittaneet Turanin.

Vaikka **Siperia** on niin mahdottoman laava, on siinä tuskin niin paljon asukkaita kuin Belgiassa. Maan paraana rikkautena ovat jalot metallit, niinkuin kulta ja hopia, sekä turkki-eläimet, niinkuin soopelit, karpät ja varsinkin oravat. Alkuperäiset asukkaat kuuluvat moneen eri kansakuntaan ja elävät karjanhoidolla, kalan pyynnillä sekä metsästyksellä. Paitsi näitä kotoasukkaita ja maata viljeleviä Venäläisiä löytyy Siperiassa maanpakolaisiakin, jotka ovat työvankeina. — *Kaupungit* ovat pieniä: *Tobólsk* lännessä, *Irkútsk* lähellä suurta Baikalin järveä, ja *Nikolàjejsk* Amurjoen suulla.

Turanissa asuu osittain paimentolaisia, jotka elävät huopateltoissa ja kiertävät maata mahdollottoman suurine lammas-, hevos- ja kameli-karjoineen, osittain maanviljelijöitä. — Täällä löytyy eteläpuolella, Turkestanissa, melkoinen *Taschkentin* kaupunki 80,000 asukkaalla.

Kaukasian läpi kulkee Kaukason vuoriharju Kaspien meren ja Mustan meren välissä. Alkuperäiset asukkaat ovat monta eri sukukuntaa. — Suurin kaupunki on *Tiflis*, 100,000 asuk.

2. Aasian Turkki.

Kun Mahomed oli perustanut uskontonsa, koetti hän väkivallalla sitä levittää ja hänelle onnistui yhdistää koko Arabia yhdeksi valtakunnaksi. Mahomedin seuraajat, kalifit, voittivat läheiset maat ja valloittivat myös Pohjais-Afrikan. Joka paikassa pakoittivat he asukkaat Mahomedin uskontoon. He kulkivat sen jälkeen Espanjaan ja perustivat maurilaisen valtakunnan. Tämä valtakunta kesti keski-ajan loppuun asti, jolloin Maurit karkoitetiin Espanjasta. Itse kalifinvaltakunta hajosi vähitellen vähempiin valtakuntiin ja tärkein mahomedilainen valtakunta tätä nykyä on Turkki.

Aasian Turkkiin kuuluvat seuraavat maakunnat: *Vähä Aasia, Armenia, Mesopotamia, Syyria ja Palestina.*

Vähässä Aasiassa on *Smyrnan* kaupunki Kreikan saarimeren rannalla, tärkein meri-kauppakaupunki Levantissa (s. o. Välimeren itärannikolla).

Armeniassa kohoaa *Araratin* vuori, johon Noakin arkki seisautui.

Mesopotamia on *Euftrat-* ja *Tigris-*jokien välinen maa. Tässä oli muinoin kaksi mahtavata valtakuntaa: *Babylonia* ja *Assyria*, ja oli maa silloin hyvin viljelty. Nyt se on melkein autiona; muinaisajan loistavuutta todistavat ainoastaan mahdollottoman suuret röykyt soraa ja raunioita, jotka ovat jäännöksiä *Niniven* ja *Babylonin* kaupungeista. — Tärkein kaupunki on nyt *Bagdad*, kalifinvaltakunnan muinainen pääkaupunki.

Syyriassa on kaupungit *Haleb* ja *Damasko*. Damaskoon kokoontuu vuosittain „pyhä karavani“, mohomedilaisia toivioretkeläisiä, jotka matkustavat Mekkaan.

Palestinaa eli *Judeaa* kristityt nimittävät „pyhäksi maaksi“, siitä syystä kun Kristus siellä syntyi ja vaikutti. Se on sen vuoksi merkillinen maa. Rantaa pitkin on Fenikia pohjaisessa ja Filistealaisten maa etelässä. Sisämaan läpi kulkee pohjaisesta etelään päin mataloita vuoria, *Libanon* ja *Antilibanon*. Heidän välittensä kulkee laakso, jossa *Jordaninjoki* virtaa. Jordani virtaa ensin kauniin suolattoman *Genesaretin* järven lävitse ja laskee viimein suolavetiseen *Kuolleen mereen*. Tämä laakso on matalin kaikista maista maan päällä, sillä *Genesaret* on 600 ja *Kuollut meri* 1,200 jalkaa alempana kuin meren pinta. Kuolleen meren seudut ovat myös siitäkkin merkilliset, että niissä näkyy maanjäristysten jälkiä ja täällä löytyi muinoin *Sodoman* ja *Gomorran* kaupungit.

Palestina oli muinoin erinomaisen hyvästi viljelty, vaan nyt on kaikki laiminlyöty; monessa kohdin, jossa ennen oli viljavia maita, on nykyään ainoastaan hiedikko- ja aromaita. — Aasukkaat ovat suurimmaksi osaksi Arabialaisia: Turkkilaiset sortavat kovasti niitä harvoja kristityitä ja Juutalaisia, jotka siellä asuvat. — **Kaupungit** ovat pieniä, ja Jerusalemissa, jossa muinoin oli monta sataa tuhatta asukasta, on nyt ainoastaan 15,000.

Jerusalemi seisoo ylängöllä, jonka ympärillä kolmella puolella on syviä kuiluja eli juopia. Tämä kaupunki on meille kristityille muistorikkain kaupunki maan päällä. Temppeli ja kaikki loistavat rakennukset muinaisista ajoista kyllä ovat hävitetyt; vaan kaikkialla tavataan nimiä ja paikkoja, jotka muistuttavat meille raamatun kertomuksia. „Pyhän haudan kirkkoon“ kokoontuu pääsiäisaikana suuri joukko kristityitä toivioretkeläisiä kaukaisistakin maista. — Jokseenkin lähellä Jerusalemiä on *Bellehemi*, jossa vapahtaja syntyi.

3. Arabia

on hyvin kuivaa ja suurimmaksi osaksi hiedikkoa. Ainoastaan lounaisessa osassa on hyvästi viljelty maisea, jossa kahvipuu on sangen yleinen. (Kahvia viljellään nykyään monessa muussakin paikassa kuumassa vyöhykkeessä, esim. Brasiliassa ja Javan saarella). — Asukkaat ovat *Beduineja* ja kutsuvat itsiänsä „hiedikon lapsiksi“. He kiertävät maata, kuljettaen kameleitansa ja harvalukuisia, vaan erinomaisen hyviä hevosiaan laitumelta laitumelle. Niinkutsutus „puhdaslajiset hevoset“ polveutuvat arabialaisista hevosista.

Arabiassa on mahomedilaisten pyhät kaupungit *Mekka* ja *Medina*. Mekassa syntyi Mahomed ja siellä löytyvään „pyhään huoneeseen“ matkustaa vuosittain monta tuhatta mahomedilaista.

4. Persiassa

on monta suurta kaupunkia, esim. *Ispahan* ja *Teheran*.

5. India

on monessa suhteessa mahdollottoman rikas. Kivilajeista löytyy kultaa ja timantteja; kasvikunta antaa kalliita puulajeja ja maustimia; eläinkunta antaa norsunluuta, silkkiä j. n. e. Ei siis ole ihmettä, että vieraat kansat aina ovat koettaneet sitä valloittaa. Jo ennen muinoisina aikoina joutui sinne Kreikan kuningas Aleksander Suuri, joka kuuluisalla „Aleksander-retkellään“ valloitti koko Länsi-Aasian. Uudempina aikoina valloittivat Portugalilaiset, Hollantilaiset ja Englantilaiset suuria osia siitä. Portugalilaisilla on ainoastaan vähän jäljellä. Hollantilaisilla on vielä suuri osa Indian saaristoa. Mutta Englantilaisilla on enin osa Etumaista Indiaa ja suuria kappaleita Takimaistakin Indiaa. Oli ensiksi englantilainen kauppamies-seura, *Englannin itä-indialais komppania*, joka viekkauella ja väkivallalla valloitti Etumaisen Indian ja sai siitä mahdollottoman

suuria etuija. Joku aika takaperin syntyi kapina, joka tukahutettiin Englannin hallituksen avulla, ja kompanian täytyi silloin luopua vallastaan maan yli ja antaa se Britannian kruunulle.

Etumaisen Indian pohjais-osa on sangen viljava maa; sen kautta virtaa *Ganges* idässä ja *Indus* lännessä.

Asukkailla, joita kutsutaan *Hindulaisiksi*, on jo aikoja ennen Kristuksen syntymistä ollut suuri sivistys, ja heidän vanhimmalla, *sanskrit*-nimisellä, kielellään löytyy paljon oivallisia kirjoja. — Hindulaiset tunnustavat *Braman uskontoa*, joka jakaa kansan neljään tarkasti rajoitettuun ihmisluokkaan eli *kastiin*. Ne Hindulaiset, jotka ovat niin alhaisia, etteivät kuulu mihinkään kastiin, kutsutaan *Parioiksi* ja ovat suuren yleenkatseen alaiset.

Indiassa on vahvasti kansaa ja paljon **kaupunkeja**, joissa on monta satatuhatta asukasta.

Ganges-joen varrella ovat *Kalkutta*, *Benares* ja erään sen haarajoen varrella *Delhi*; itäisellä merenrannikolla on *Madras* ja läntisellä *Bombay*.

Etumaiseen Indiaan kuuluu rikas *Ceylon'in* saari, eroitettu mantereesta eräällä salmella, jossa helmiä pyydetään.

Takimaisessa Indiassa on monta valtakuntaa. Englantilaisilla on muun muassa *Malakka*, joka on tärkeä kauppapaikka.

Indian saaristo on suurimmaksi osaksi *Hollantilaisien* hallussa. Philippinit kuitenkin ovat Espanjan. Molukeista saadaan paljon maustimia esim. kryytineilikoita ja muskotpähkinöitä; näitä saaria sanotaankin sentähden Maustin-saariksi. Tärkein kaupunki on *Batavia* Javan saarella.

6. Kiinan valtakunta

(200,000 neliöpen. 400 milj. asuk.)

käsittää monta maata, joista tärkeimmät ovat *Varsinais-Kiina* ja erinomaisen korkea *Tibetin* vuorimaa. Se on lähinnä-suurin valtakunta maan päällä ja väkirikkain

kaikista; siellä onkin enemmän asukkaita kuin koko Euroopassa ja joka kolmas ihminen maan päällä on Kiinalainen. Tämä suuri väkiluku löytyy ainoastaan Varsinais-Kiinassa, jossa kuitenkin ei sija eikä ruoka riitä sille ihmispaljoudelle. Asukkaat tappavat usein lapsensa, päästäkseen heitä elättämästä, ja monta tuhatta asuu laivoilla ja hirsilautoilla, jotka uivat jokien päällä. Kiinalaiset muuten ovat keltaiset ihonväriltään ja heillä on viistoiset silmät.

Varsinais-Kiinan läpi virtaa kaksi suurta jokea, *Hoangho* ja *Jangtsekiang*. Se on viljavimpia maita maan päällä ja ahkerat Kiinalaiset viljelevät sitä kuin yrtti-tarhaa; tärkeimmät viljakasvit ovat *riissi* ja *teepensas*. Erinomaisen hyödyllinen on *silkkimato* ja puolet kaikesta silkistä arvellaan olevan kiinalaista (katso Ranskaa ja Italiaa). — *Teollisuus* on monessa suhteessa niin edistynyt, etteivät Eurooppalaiset voi siinä vertoja vetää; posliini, silkkiwaatteet ja lakeeratut teokset ovat paremmat kuin Eurooppalaisten. Kiinalaiset ovat ennen Eurooppalaisia keksineet monta keinoa; esim. kompassin, posliinin ja kirjanpaino-aidon. Mutta sitten ovat he jääneet vanhalle kannalleen, kun sitä vastoin Eurooppalaiset ovat edistyneet; nyt ovatkin Eurooppalaiset paljon korkeammalla kannalla kuin Kiinalaiset.

Kauan aikaa hallitus ei laskenut Eurooppalaisia maahan; mutta joitakuuta vuosia takaperin pakoittivat Englantilaiset ja Ranskalaiset Kiinan hallituksen päättämään muukalaisia maahan.

Varsinais-Kiinassa on paljo suuria **kaupunkia**, esim. *Kanton*, *Nanking* ja *Peking*, joissa jokaisessa on 1—2 milj. asuk.

Kanton oli kauan aikaa ainoa satama, johon Eurooppalaiset saivat tulla; sen läheisyydessä on *Hongkongin* saari, joka on Englantilaisten. — *Peking* on pääkaupunki ja keisarin asunto.

Kiinan **muissa osissa** asuu etenkin paimentolaisia, joita ainoastaan on muutamia miljoonia.

7. Japan

on paljaita saaria. Samoin kuin Kiina on Japanin kauan ollut Eurooppalaisilta suljettu, ja Alankomaalaiset yksinään saivat käydä yhdessä satamassa. Viimeisinä vuosina ovat Eurooppalaiset kuitenkin pakoitaneet Japanilaiset avaamaan useampia satamia. *Jedo* nimisessä pääkaupungissa on 1 milj. asuk.

Aasiassa asuu monta eri kansaa. Pohjaisessa asuu *Mongolit*, joihin Kalmukit, Kirgisit ja Kiinalaiset kuuluvat. Lounaassa löytyy etenkin *Arabialaisia*, Turkkilaisia j. n. e. Etumaisessa Indiassa asuu *Hindulaisia*, Takimaisessa Indiassa ja Indian saaristossa asuu *Malajeja*.

Uskontokin on hyvin erilainen Aasiassa. Siperiassa löytyy paljon pakanoita; lounaisessa Aasiassa ovat asukkaat mahomedin-uskoisia. Hindulaiset tunnustavat Braman uskontoa, vaan Indian muut asukkaat sekä Kiinalaiset tunnustavat Buddan uskontoa.

A f r i k k a.

(530,000 neliöpen. 50—300 milj. asuk.)

Rajat: katjo kartasta.

Afrikka ei ole **muotonsa** puolesta samanlainen kuin muut maan-osat. Siinä on hyvin vähän niemi maita ja lahtia, ja meri ei missään tunkeudu syvälle maahan. — Afrikan ilman-ala on lämpimämpi kuin muiden maan-osien. Sen asema näet on suurimmaksi osaksi kuumassa vyöhykkeessä ja ainoastaan vähempiä osia ulottuu pohjaiseen ja eteläiseen lauhkeaan vyöhykkeeseen. Monessa seuduin tuskin sataa ollenkaan. Seuraus veden vähyydestä on, että siellä löytyy äärettömiä hiedikkoja.

Sisä-Afrikkaa hyvin vähän tunnetaan. Vettä myöten ei voi päästä etäälle sisämaahan, koska ainoastaan

muutamia merenlahtia löytyy; pitkät välit tekevät matkustavaiselle mahdottomaksi päästä maata myöten sisämaahan, ja ilman-ala on joko liian kuiva tai niin turmiollinen, että se synnyttää tappavia tauteja. Lisäksi tulee vielä, että asukkaat ovat raakoja ja julmia, jonka tähden heidän keskellään matkustaminen on vaarallista. Vasta viimeisinä aikoina on saatukin tietoja sisämaasta; englantilainen lähetyssaarnaaja Livingstone on tehnyt itsensä kuuluisaksi matkojensa kautta Etelä-Afrikassa.

Afrikkaa jaetaan seuraaviin osiin:

1. *Niilinmaat*, joihin luetaan Egypti, Nubia ja Abessinia. 2. *Berberia*, johon kuuluu Tripoli, Tunis, Algier (alsjir) ja Marokko. 3. *Saharà*. 4. *Sudan*. 5. *Senegambia*. 6. *Guinea* (gineea). 7. *Etelä-Afrikka*, josta Kapmaa on tärkein osa.

Pohjais-Afrikan rannikkomaa on vuorista. Länsipuolella, Marokkossa, löytyy korkeat *Atlasvuoret*.

Pohjais-Afrikan *etelä-osa* on *Saharan* hiedikkö, joka on 100,000 neliöpeninkulmaa suuri eli puoliksi niin iso kuin Eurooppa. Äärettömät alat Saharassa ovat pelkkää hietaa tai autioita kivitassankoja, ja mahdottomasta olisi matkustaa läpi tämän hiedikön, ellei siellä löytyisi vesirikkaita paikkoja, niinkutsutut kosteikot eli *oasit*. Nämät ovat hyvin eri suuruisia; muutamissa on ainoastaan yksi lähde ja joitakuuta dadelpalmuja, toiset sitä vastoin täyttävät monta neliöpeninkulmaa ja sisältävät kauppaloita, peltoja ja metsiä. Hyväksi onneksi löytyy oaseja paljon, ja matkustavaiset kulkevat niinkutsutuita karavani-teitä, jotka vievät yhdestä oasista toiseen. Ainoastaan dromedari, joka voi janoa kärsiä monta päivää ja tyytyy hakaraisiin kasveihin, tekee mahdolliseksi matkustaa läpi tämän hiedikön; hän sanotaankin sentään täydellä syyllä „hiedikön laivaksi“. Kun karavani tulee oasille, löytää se siellä vettä, viljaa ja dadeleita ja lepää suurista vaivoistaan.

Itäpuolella on Niilin maat, joiden joukossa Abessinia on korkea vuorimaa; Nubiassa ja Egyptissä on ainoastaan matalampia vuoria ja niiden välitse juoksee

merkillinen *Niilijoki*. Vasta viimeisinä aikoina on saatu tietoja Niilin lähteistä. Pääjoki syntyy useammista suurista järvistä, jotka ovat kaukana Sisä-Afrikassa, ja matkallaan saapi se useampia suuria syrjäjokia Abessinian läheisyydestä. Mutta Nubian ja Egyptin läpi kulkiessaan se ei saa lisäjokia eikä kasva sateenkaan kautta. Näissä maissa näet ei sada ollenkaan. Suullensa, Välimeren äärelle, on se aikojen kuluessa luonut suuren marsch-maan, niinkutsutun *Deltan*, joka muinoisina aikoina jo oli kuuluisa viljavuudestaan („Gosen“). Tämän viljavuuden synnyttää Niilijoki vuotuisilla *vedenpaisumuksillaan*. Kun näet lämpimä kuumana vuoden aikana sulattaa lumet Abessinian vuorilta ja kun „kesäsateet“ putoavat Niilin yläjuoksun seuduilla, paisuu joki, virtaa yli reunojensa ja tekee Egyptin järveksi. Ainoastaan rantavallit ja ylhäisemmät paikat eivät joudu veden alle. Vuoden lopulla vesi pakenee ja joesta jäänyt muta lihoittaa maan.

Keski-Afrikassa juoksevat seuraavat joet: *Senegal*, *Gambia* ja suuri *Nigerjoki*. *Sudan* on, sen verran kuin tunnemme, alangoinen ja viljava maa.

Etelä-Afrikassa löytyy vuoria pitkin rantaa. Sisämaassa on sekä hiedikkoja että viljaviikin seutuja.

Eläinkunta Afrikassa poikkeaa osaksi muiden maanosien eläimistä, ja monella suurimmista eläimistä on siellä kotinsa. Niilin ylisessä juoksussa on krokodilleja ja virtahepoja, ja kun talvi karkoittaa muuttolinnut pohjaisista maista, matkustaa suuret joukot heitä alisen Niilin seutuihin. Saharassa asuu kamelikurki ja zebra-hevonen. Etenkin Etelä-Afrikassa löytyy paljon suuria eläimiä. Täällä elää elefantteja, sarvikuonoja ja giraffeja; suuret karjat juovikkaita hevosia ja monenlaatuista antilopeja karkelevat jalopeuroja paeten, ja joutuvat kuoltuaan hyenojen ja schakalein saaliiksi.

Asukkaat Afrikassa eivät ole läheskään niin lukuisat kuin Aasiassa. Heidän lukuansa ei varmaan tunneta, vaan arvataan se 50 ja 300 miljoonaksi. Koko Pohjais-Afrikassa asuu *Arabialaisia*; Keski- ja Etelä-Afrikassa *Neekereitä*. Neekerit ovat mustia; heillä on kähärä tukka ja paksut huulet. Etelä-Afrikassa asuu

Hottentotteja, joiden tukka on vanukkeissa. — Kaikki Arabialaiset ovat mahomedilaisia; vaan useimmat Nekerereistä ovat pakanoita.

1. Niilinmaat.

Egypti (10,000 neliöpen. 5 milj. asuk.) on kyllä Turkin alusmaa, vaan sitä hallitsee melkein itsenäinen „sijaiskuningas“. Aasukkaat polveutuvat muinais-ajan Egyptiläisistä. Heidän silloisesta korkeammasta sivistyksestään todistaa vielä suuri joukko muistomerkkejä, niinkuin temppelit, obeliskit ja mahdottoman suuret pyramidit, joita käytettiin hautakammioiksi Egyptin kuninkaille. Muinais-Egyptiläiset näet kunnioittivat kuolleitaan suuresti ja balsamoitsivat heitä; sentähden Egyptissä löydetäänkin paljon ruumiita, niin kutsutuita *muumioita*. — Egypti on viime vuosikymmenien kuluessa alkanut edistyä, ja merkillinen *Sues'in kanava* on suuresti vaikuttava sen edistymiseen ja kauppaan. Tämä kanava yhdistää Välimeren Punaisen meren kanssa ja tekee vesimatkan Indiaan, joka muuten kulkee Afrikan ympäri, paljoa lyhemmäksi.

Kaupungeista on *Aleksandria* Välimeren rannalla ja *Kairo* deltamaan alkupäässä. Aleksandrian perusti Aleksander Suuri. Kairo on Egyptin pääkaupunki; se sisältää 300,000 asuk. ja on Afrikan suurin kaupunki.

Ei **Nubiassa** eikä **Abessiniassa** ole yhtäkään suurempaa kaupunkia.

2. Berberia.

Monen vuosisadan kuluessa olivat Tripoli, Tunis, Algier ja Marokko *rosvovaltakuntia*, jotka ryöstelivät merellä, tekivät myös ryöstöretkiä pitkin Välimeren rantojakin ja veivät kotiinsa ihmisiä sekä tavaroita. Euroopan vallat tyytyivät siihen ja maksoivat vielä vuotuista veroa laivojaan suojellakseen. Viimein teki kuitenkin Ranska vuonna 1830 Algier'in valloittamalla lopun tästä ilkivaltaisuudesta. Tämä maa tuli siis

Ranskalaiseksi omaisuudeksi; vaan Ranskalaisten täytyi monta vuotta käydä sotaa ympärillä asuvia Arabialaiskansoja vastaan, ennenkuin ne tahtoivat antautua heidän valtansa alle. Ranskalaiset ovat koettaneet siellä levittää eurooppalaista sivistystä.

Tripoli kuuluu erään turkkilaisen paschan alle.

Tunis on itsenäinen ja siellä on *Tunis*, Afrikan lähinnä-suurin kaupunki.

Algier'issa on *Algier'in* kaupunki.

Marokkoa hallitsee muuan sultani. Pääkaupunki on *Marokko*.

3. Saharassa

on ainoastaan vähän asukkaita. He elävät paimentolaisina tahi karavanien ryöstämisellä.

4. Sudan

on hyvin asuttu. Tärkein kaupunki on *Timbaktu* hiedikön rajalla. Monta karavanitietä käypi tähän kaupunkiin.

5. Senegambia

on saanut nimensä Senegal ja Gambia nimisistä joista. Täällä löytyy *Viheriäniemi*.

6. Guinea

on melkein päivän-tasaajan alla ja siellä on pitkin rantaa erittäin taudillinen ilman-ala.

7. Etelä-Afrikka.

Kap-maa on eteläisin osa siitä ja päättyy *Hyvän toivon niemeen*. Se on Englantilaisten vallassa.

Melkein samaan aikaan kun Kolumbus purjehti ulos Espanjasta, koettivat Portugalilaiset löytää meri-

tien Afrikan ympäri rikkaaseen Indiaan. Monen yrityksen perästä tämä onnistuikin. Alankomaalaiset seurasivat sitten samaa tietä ja valloittivat Kap-maan; myöhemmin Englantilaiset sen valloittivat.

Saaria.

St Helena on myöskin Englantilaisten hallussa. Täällä kuoli Napoleon I vuonna 1821; tultuansa Waterlooon tappelussa voitetuksi, täytyi hänen antautua Englantilaisille, jotka pitivät häntä 6 vuotta vankina tällä saarella. — *Madeira* on Portugalilaisten oma ja on tunnettu viininviljelyksestensä. — *Madagaskar* on Indian meressä.

Amerikka

jakautuu *Pohjais-Amerikkaan*, 350,000 neliöpen., ja *Etelä-Amerikkaan*, 320,000 neliöpen.; heidän yhdisteenänsä on *Keski-Amerikka*, jonka kapeinta kohtaa sanotaan *Panamäntaipaleeksi*.

Rajat: katso kartasta.

Ilman-ala on hyvin erilainen, koska Amerikka ulottuu kaikkiin vyöhykkeisiin, paitse eteläiseen kylmään.

Meri. *Pohjainen Jäämeri* on *Davisin salmen* ja *Baffinlahden* kautta yhteydessä *Atlantin meren* kanssa. *Pohjais- ja Etelä-Amerikan* välissä tekee *Atlantin meri Mejikolahden*. *Magalhaenin* (magaljangin) *salmen* kautta on *Atlantin meri* yhteydessä *Ison Vallameren* kanssa. Tämä tekee *Kalifornianlahden*.

Niemimaita. *Pohjais-Amerikassa* on monta suurta niemimaata, nimittäin *Labrador*, *Florida* ja *Kalifornia*. — *Etelä-Amerikassa* ei ole niemimaita, jossa suhteessa se on *Afrikan* kaltainen.

Saaria. Perimmäisessä pohjassa on suuri joukko saaria, joista *Grönlanti* on tärkein. *Atlantin meressä* on *New Foundland*. *Pohjais- ja Etelä-Amerikan* välissä on suuri *Länsi-Indian* saaristo, johon kuuluu *Suuret Antillit* (lj), nimittäin *Kuba*, *Jamaika*, *Haiti* ja *Puerto Rico*;

sekä suuri joukko pieniä saaria, joita sanotaan *Pieniksi Antilleiksi*. Etelä-Amerikan eteläisessä päässä on *Tulimaa*, jonka eteläisin niemi on *Kap Hoorn*.

Amerikkaa jaetaan seuraaviin **osiin**:

1. *Grönlanti*. 2. *Britannian Pohjais-Amerikka*. 3. *Pohjais-Amerikan yhdysvallat*. 4. *Mejikon tasavalta*. 5. *Keski-Amerikka*, jossa on useampia tasavaltoja. 6. *Etelä-Amerikan tasavallat*. 7. *Brasilian keisarikunta*. 8. *Guyan*an maakunta. 9. *Patagonian* maakunta. 10. *Länsi-India*.

Pitkin **koko Amerikan** länsirantaa Kap Hoorn'ista Pohjais-Jäämereen asti kulkee vuorijono, jota kutsutaan *Andes-vuoriksi*. Ne ovat pitemmät kuin mikään muu vuorijono maan päällä ja ovat korkeimmallaan Etelä-Amerikassa; ne eivät kuitenkaan ole niin korkeat kuin Himälaja. Andes-vuoret ovat rikkaat jaloista metalleista, Perussa ja Mejikossa, jossa hopeata löytyy, ja Kaliforniassa, jossa paljon kultaa saadaan. Tuli-vuorista katso Italiaa.

Etelä-Amerikassa on paitse Andes-vuoria suuria vuorimaita itäpuolella, niinkuin *Brasilian ylämaa*. Andes-vuorten ja muitten vuorimaitten välissä on 3 suurta *alankomaata*. Näiden jokaisen läpi virtaa mahdollottoman suuri joki. *Pampas* ovat etelässä; niiden läpi juoksee *Platajoki*. *Selvas* s. o. metsät ovat keskellä ja niiden läpi virtaa *Amazonin joki*, joka on maailman suurin joki. *Llanos* (lja) ovat pohjaisessa ja niiden läpi juoksee *Orinokon joki*. — *Pampas* ja *Llanos* ovat ruohokkaita tasankoja. *Selvas* sitä vastoin ovat maailman isoimpia metsiä, niinkutsutuita aarniometsiä.

Aarniometsä ei ole sennäköinen kuin meidän metsät. Meidän metsissä kasvaa harvoja puulajeja, eivätkä nämä kohoa erittäin korkealle. Mutta aarniometsissä kasvaa puita monta sataa laatua, jotka ovat niin korkeat, että meidän suurimmatkin puut sopisivat niiden latvojen alle. Puista huomataan etenkin *palmut*, joita vallan oikein kutsutaan „kasvien kuninkaiksi“. Heissä on ylipään hoikka, usein 100 kyynärää korkea runko ilman oksitta, jolla ne kohoaavat yli muitten puitten; päässä on mahdollottoman lavea, hyvin suuri-lehtinen latvas. Useammat aarniometsän puita ovat

täynnä heleän ja loistavan värisiä kukkia, ja puitten välissä kiertelee semmoinen joukko köynnöskasveja, ettei voi päästä metsän läpi. Tämmöisiä aarniometsiä löytyy ainoastaan kuumassa vyöhykkeessä, jossa kuumuus ja alin-omaiset rankkasateet kartuttavat viljavuutta.

Pohjais-Amerikassa löytyy paitse Andes-vuoria matala vuorijono idässä. Tämän ja Andes-vuorten välissä on mahdottoman suuri alankomaa, jonka läpi suuri *Mississippijoki* juoksee. — Pohjaisempana, yhdysvaltain ja Britannian Pohjais-Amerikan välissä, ovat *Kanadan järvet*, joista *Ylöjärvi* on isoin. Nämät järvet yhteensä ovat suurin suolattoman veden ala maan päällä ja he purkavat vettänsä *St Laurensin joen* (lorens) kautta. Kahden järven välissä on *Niagaran* (nejagara) koski, jossa on 40 vertaa enemmän vettä kuin Trollhätassa ja joka on isoin koko maan päällä. Pohjais-Amerikan pohjaisin osa on *alankomaata*, täynnä järviä ja jokia.

Muinais-ajan kansat eivät tienneet Amerikan löytävän. *Amerikan ensimmäiset löytäjät* olivat Skandinavian asukkaita. Noin vuonna 1000 tulivat he Grönlantiin ja Leif Onnellinen saapui kohta sen jälkeen Pohjais-Amerikan itärannalle ja kutsui tätä osaa maata „hyväksi Viinimaaksi“. Tämä löytö kuitenkin jäi unhotuksiin ja melkein viisi vuosisataa Leifin löytöretken jälkeen tuli *Kolumbus* vuonna 1492 Länsi-Indian saaristoon. Nyt seurasi löytöretki toisensa perästä. *Espanjalaiset* kulkivat kauemmas länteenpäin mannermaahan ja valloittivat Mejikon, Keski-Amerikan ja nykyiset Etelä-Amerikan tasavallat, joissa sen vuoksi Espanjan kieli on tullut yleiseksi. *Englantilaiset* tulivat Pohjais-Amerikan itärannalle ja levisivät siitä edemmäksi sydänmaahan. Pohjais-Amerikan yhdysvalloissa puhutaankin siitä syystä enimmäksi osaksi Englannin kieltä. *Portugalilaiset* tulivat Brasiliaan, joka silloin tuli heidän haltuunsa. Kahdeksannentoista vuosisadan loppuun asti oli Amerikka Eurooppalaisten hallituksen alla. Ensiksi irtaantuivat Pohjais-Amerikan yhdysvallat Englannista; sen perästä Espanjalaiset ja Portugalilaiset

kadottivat alusmaansa. Molemmat mannermaat ovat nykyään suurimmaksi osaksi itsenäisiä, ja Eurooppalaisten tärkeimmät alusmaat ovat Länsi-Indian saaristossa.

Alku-asukkaat ovat kahta kantalajia, nimittäin Eskimolaisia pohjaisessa ja Indianeja maan muissa osissa. *Eskimolaiset* ovat metsästäjä- ja kalastaja-kansaa. *Indianit* ovat vaskenvärisiä („ruskeanahkoja“). — Paitse sisäänmuuttaneita *Eurooppalaisia* on monessa seuduin *Neekereitäkin*, joita on sinne tuotu Afrikasta. Kauan aikaa ovat Neekerit siellä eläneet orjuudessa ja usein on heitä julmasti kohdeltu; mutta nyt ovat ne melkein kaikki vapaita.

Useimmat asukkaat Amerikassa ovat *kristittyjä*. Kaikki uskonnon lahkokunnat ovat sinne levinneet, ja merkillisin on *Mormonien*, jotka ovat asettuneet Pohjais-Amerikan läntiseen osaan *Suuren Suolajärven* seuduille.

Pohjais-Amerikka.

1. Grönlanti

luetaan Tanskaan; sen asukkaat ovat Eskimolaisia. Ilman-ala on hyvin kylmä, koska kylmät merenvirrat vievät suuria jäälohkareita Jäämerestä rannalle. Asukkaat ovat kristittyjä.

2. Britannian Pohjais-Amerikka

täyttää hyvin suuren alan, mutta suurin osa on asumaton ja tärkeä ainoastaan turkki-eläinten tautta. Eteläisintä osaa kutsutaan *Kanadaksi* ja se on hyvin viljava. — *New Foundlandin* luona on suuri hietaluoto, jossa mahdoton määrä turskeja pyydetään.

3. Pohjais-Amerikan vapaavallat

(170,000 neliöpen. 40 milj. ašuf.)

eli **Yhdysvallat** ovat nykyään tärkein valtakunta Uudella mantereella. Ne täyttävät melkein yhtä suuren

alan kuin koko Eurooppa, vaan väestö ei ole suurempi kuin Saksan. Se lisääntyy kuitenkin lisääntymistään, koska paljon ihmisiä muuttaa sinne Euroopasta.

Kaikki edistyy Yhdysvalloissa. Heidän *teollisuutensa* voittaa Eurooppaa koneitten suhteen (esim. ompelukone). *Vuorityö* antaa teollisuudelle tarpeelliset kivihiilet, joita siellä löytyy paljon suuremmassa määrässä kuin Englannissakaan. Pohjais-Amerikkalainen valoaine, joka on suuresti levinnyt, on vuori-öljy (petroleum), ja Kaliforniasta saadaan paljon kultaa. *Maanviljelys* ja *karjanhoito* ovat samoiten tärkeitä, ja sieltä viedään paljon viljaa, pumpulia ja lihaa Eurooppaan. *Kauppa* ja *merikulku* ovat melkein samalla kammalla kuin Englannin, ja Mississippi-joella kulkee enemmän höyry-aluksia, kuin millään muulla joella maailmassa. Rautateitä on pitemmältä kuin koko Euroopassa, ja nykyään on yhdistetty itä- ja länsi-ranta rautatiellä, joka kulkee New-Yorkista San Franciscoon.

Koko maa on jaettu noin 40 *capaavaltakuntaan*. Niiden kaikkein ylinnä hallituksena on *pääkongressi* Washingtonissa ja *presidentti*. Muutamia vuosia takaperin syntyi sisällinen sota pohjaisten ja eteläisten valtakuntien välissä, etenkin siitä syystä kun pohjaisvallat tahtoivat hävittää orjuuden. Etelävallat voitettiin, ja orjat ovat tulleet vapaiksi.

Kaupunkeja on idässä *Boston*, *New-York* (nju), *Philadelphia* ja *Washington* (väschington). — Nämä kaupungit ovat hyvin väkirikkaita. *New-Yorkissa* on 1 milj. asuk. ja on se Amerikan tärkein kauppakaupunki. Washingtonissa on ainoastaan 100,000 asukasta, mutta se on pääkaupunkina.

Sisämaassa löytyy *Chicago* (tsji), joka harjoittaa suurinta viljakauppaa maan päällä. Mississipin sivulla on *New-Orleans*.

Äärimmäisessä lännessä on *San Francisco* kultarikkaassa Kaliforniassa. Niinkuin useammat muutkin Pohjais-Amerikan kaupungeista on se vaurastunut sängen lyhyessä ajassa. Kun oli löydetty kultaa, virtaili sinne monta tuhatta ihmistä.

4. Mejiko.

Suurin kaupunki on pääkaupunki *Mejiko*.

5. Keski-Amerikka

ei ole suurempia kaupunkeja. Panamantaipaleen ylitse kulkee rautatie, ja kauan on jo ajateltu kanavan kaivamista tämän taipaleen poikki. Tällä tavalla tulisi merimatka itäisestä Amerikasta läntiseen paljon lyhennetyksi.

Etelä-Amerikka.

6. Etelä-Amerikan vapaavallat

kuuluvat samoin kuin Mejiko ja Keski-Amerikka Espanjalle. Vapautuessaan jakautuivat he useampiin valtakuntiin, vaan vaikka siitä ajasta jo on kulunut puoli vuosisataa, kestää niissä yhä vaan alituisia rauhottomuuksia.

Näistä vapaavalloista huomataan lännessä *Ecua-dor*; pääkaupunki *Quito* (kiito) on päiväntasaajan alla eräällä ylängöllä, jolla ikuinen kevät vallitsee; sen jälkeen *Perù* rikkaine hopeakaivantoineen ja *Chile* (tschile) jossa on merikauppakaupunki *Valparaiso*. — Idässä on Plata-joen varrella *Buenos Ayres'in* kaupunki, joka viepi ulos paljon lihaa ja nahkoja niistä villittyneistä karjalaumoista, jotka elävät Pampas-tasangoilla.

7. Brasilian keisarikunta.

(150,000 neliöpen. 12 milj. asuf.)

Tämä avara maa on hyvin rikas luonnon-tuotteista, vaan asukkaita on sungen vähän ja ainoastaan ranta-maa on viljelty. Tuotteista huomataan kahvi ja timantit.

Tärkein kaupunki on pääkaupunki *Rio Janeiro* (dsjaneiro) Etelä-Amerikan suurin kaupunki 400,000 asukkaalla.

S. Guyana

on viljava ja Eurooppalaisten vallan alla.

9. Patagonia

on viljaton ja harvaan asuttu.

10. Länsi-India

on sangen tärkeä koska sen saarilla on oivallinen ilman-ala ja koska ne ovat viljavia. *Tuotteet* ovat tupakki, sokuri ja kahvi.

Nämät saaret kuuluvat useamman eurooppalaisen valtakunnan alle. **Suurista Antilleista** on *Kuba* ja *Puerto Rico* Espanjan ja *Jamaika* Englannin vallassa; ainoastaan *Haïti* on itsenäinen. Kubassa on *Habanan* (Havanan) kaupunki, joka on tunnettu sikareistaan. — **Pienistä Antilleista** ovat useimmat Englannin omat.

Australia

käsittää kaksi **pää-osaa**, nimittäin *Australian mantereen* eli *Uuden Hollannin*, joka on Ison valtameren ja Indian meren välissä, ja *Australian saaret* Isossa valtameressä.

1. Australian mantereessa

samoin kuin Afrikassa ja Etelä-Amerikassa on vähä lahtia ja niemimaita. — Sen asema on kuuniassa ja eteläisessä lauhkeassa vyöhykkeessä, vaan *ilman-ala* on jokseenkin *kuiva*. Tästä syystä kasvikunta ei ole rikas. Metsäpuut eivät ole samanlaisia kuin muissa maanosissa; heissä näet on kankeat lehdet, jotka seisovat syrjin puussa, niin ettei Australian metsissä ole samanlaista viileää varjoa kuin meidän metsissä. *Eläinkuntakaan* ei ole samanlainen kuin muissa maanosissa. Nisäkkäitä ei muinoin löytynyt muita kuin kukkaro-

eläimiä, esim. hyppäilevät kangurut. Mutta nyt ovat Eurooppalaiset tuoneet maahan koti-eläimiään, jotka menestyvät oivallisesti, ja lammashoito etenkin on hyvin tärkeä.

Alkuperäiset **asukkaat** ovat erästä Neekerin sukua, vaan häviävät häviämistään sisään muuttavien Eurooppalaisten edestä. Koko tuolla suurella mantereella (140,000 neliöpen.) on vasta 1½ milj. asuk. eli vähemmän kuin Suomessa. Austraalian mantere on Englantilaisten vallan alla.

Tärkeimmät **kaupungit** ovat *Sidney* (sidni) ja *Melbourne* (börn). Viimeksi mainittu on samoin kuin San Fransisco vähään aikaan kasvanut suureksi kaupungiksi, koska sen ympäristössä on löydetty rikkaita kultamaita.

2. Austraalian saaret.

Suurimmat heistä ovat lähellä Austraalian manerta. *Tasmania* eli *Van Diemenin maa* on mantereen eteläpuolella, *Uusi Zeelanti* itäpuolella ja *Uusi Guinea* pohjaispuolella. Ulompana Isossa valtameressä löytyvät saaret ovat pieniä, mutta niitä on monta tuhatta. Niistä huomataan *Ystävyys-saaret*, *Seura-saaret* ja äärimmäisinä koillisessa *Sandwichin saaret* (sändvitsch).

Useimmat näistä saarista ovat *koralliluotoja*. Nämät syntyvät merkillisten koralli-eläinten kautta, jotka rakentavat syvästä pohjasta vedenpintaan asti. Vähitellen syntyy saari, ja tämä saapi ensimmäiset kasvinsa siemenistä, joita linnut tuovat, tahi palmuista, jotka kasvavat meren ajanista kokospähkinöistä.

Asukkaita on ainoastaan 1 miljoona. Useimmat heistä ovat omistaneet Euroopan tapoja ja kristin-uskon.

Useimmat saaret kuuluvat *Euroopan valtakuntien* alle. *Sandwichin saaria* hallitsee itsenäinen kuningas ja asujamat ovat omistaneet Euroopan sivistyksen. Näillä saarilla tapettiin mainio englantilainen merenkulkija *Cook*, joka on tehnyt itsensä kuuluisaksi löytöretkillään Austraaliassa.

~~318.VII.219~~

9. IX. 3.

Giuta: 1 Marffa.